

QUA-

3

DERNS

DEL

CAC
Consell
de l'Audiovisual
de Catalunya

CAC

Consell de l'Audiovisual de Catalunya

President:

Lluís de Carreras i Serra

Vocals:

Josep Argemí i Renom

Miquel Bonastre i Codina

Joan Botella i Corral

Enric Canals i Cussó

Francesc Codina Castillo

Agustí Gallart i Teixidó

Josep Gifreu i Pinsach

Alfonso Hernández Moreno

Ernest Maragall i Mira

Margarida Moles i Gual

Maribel Rodríguez i Fiter

Maria Concepció Tarruella i Tomàs

Secretari:

Jordi Conde i Castejón

Quaderns del CAC

Editor: Lluís de Carreras

Director: Agustí Pons

Coordinació general: Núria Puig

Redacció: Carles López, Carme Rincón

Secretari: Jordi Conde

Disseny i maqueta: Toni Miserachs

Impressió:

Assessorament lingüístic i traduccions: Duual s.l.

Depòsit legal
ISBN 1138-9761

CAC
Consell
de l'Audiovisual
de Catalunya

Gravina 1, 1r.
08001 Barcelona
Tel. 270 12 30 Fax 412 63 29
E-mail: audiovisual@correu.gencat.es

Generalitat de Catalunya

Índex

■ Presentació	2
Dues mesures i una sola veritat Joaquín Ruiz-Giménez	3
El Sindic de Greuges de Catalunya i la protecció dels Drets Humans Anton Cañellas	5
El naixement de la Declaració Universal dels Drets Humans Joan Botella	8
Drets Humans i drets dels pobles Fèlix Martí	11
Valors universals, cultures diverses Vicenç Villatoro	16
Drets Humans i protecció de l'activitat del periodista Marc Carrillo	19
Drets Humans i mitjans de comunicació al llindar del segle XXI Francesc Casares	22
El drets dels infants: una defensa gens fàcil Ramon Buscallà	25
Els Drets Humans, un dret de la dona Montserrat Minobis	29
Llibertat d'expressió i interpretació crítica dels fets Ernest Udina	32
El tema dels Drets de l'Home a Algèria Salima Ghezali	35
■ Dictàmens	38
■ Decisions	41

Quaderns del CAC núm. 3 / Desembre 1998

Els Drets Humans: una vigència imperfecta

Quan el 5 de novembre del 1948, l'Assemblea plenària de les Nacions Unides va aprovar la Declaració Universal dels Drets Humans començava una nova era pel que fa al reconeixement de la dignitat de la persona i a les seves possibilitats de menar una vida més pròspera, més lliure, més enriquidora. Cinquanta anys després, el drets i deures continguts en la Declaració constitueixen, sovint de forma implícita, el substracte de tota l'activitat política i periodística actual. A la vegada, però, resulta evident que en molts països –i no únicament del Tercer Món– els Drets Humans, continuen essent, totalment o en algun dels seus punts, una assignatura pendent. Tot això, es analitzat en aquest tercer número dels Quaderns del CAC per algunes de les persones que més s'han compromés, en el nostre país, en la defensa dels Drets Humans i també per reconeguts experts en el camp del dret o dels mitjans de comunicació. El balanç, com el lector podrà comprovar, ens dibuixa una vigència imperfecta que ens invita tant a celebrar el camí recorregut –que en el nostre cas particular no és pas poc– com a seguir lluitant per la plena vigència dels continguts d'aquella Declaració.

Agustí Pons

Director

Dues mesures i una sola veritat

Joaquín Ruiz-Giménez Unicef.
Presidente del Comité Español.

■ Dos medidas y una sola verdad

Joaquín Ruiz-Giménez distingue dos criterios de evaluación de lo ocurrido en estos 50 años desde la Declaración Universal de los Derechos Humanos. El primer criterio se basa en los derechos de libertad y el segundo, en los derechos de igualdad y solidaridad. Pero solamente la conjunción de ambas medidas hará posible la instauración de la paz y de la justicia.

■ Two measures and a single truth

Joaquín Ruiz-Giménez picks out two criteria to evaluate everything that has happened over the last 50 years since the Universal Declaration of Human Rights. The first criteria is based on the right to freedom and the second on the right to equality and solidarity. However, only a combination of the two measures together will make it possible to establish peace and justice.

■ Deux mesures, une seule vérité

Joaquín Ruiz-Giménez distingue deux critères pour évaluer la période de 50 ans écoulée depuis la Déclaration universelle des droits de l'homme. Le premier critère est fondé sur les droits en matière de liberté et le second sur les droits en matière d'égalité et de solidarité. Mais seule la conjonction des deux permettra l'instauration de la paix et de la justice.

«¿Dijiste media verdad?

Dirán que me mientes dos veces
si dices la otra mitad.»

(Antonio Machado, a Proverbios y Cantares XLIX)

A punt de complir-se el 50 Aniversari de la Declaració universal dels drets de l'home (1948-1958), es multipliquen els actes commemoratius d'aquest esdeveniment històric, cosa que és lògica i justa.

Les universitats, les acadèmies, les institucions i associacions més diverses que es preocupen de la prevenció i la defensa d'aquests drets fonamentals, rivalitzen a l'hora de convocar seminaris, taules rodones i qualsevol altre tipus de reunions que contribueixin a enaltir allò que l'Organització de les Nacions Unides va proclamar el 18 de desembre de 1948, tres anys després de constituir-se, com a màxim reflex de l'esperit que va inspirar la Carta de San Francisco i com a missatge esperançador per a tota la Humanitat. I aquesta convocatòria ens arriba amablement a tots els qui estem immersos, d'una manera o d'una altra, en aquest afany tan magne, encara que correm el risc de caure en una repetició monòtona de conceptes i de valoracions. Això es pot argüir amb les belles paraules del P. Henri de Lacordaire o.p., de mitjan segle passat: «L'amor té una sola paraula i dient-la sempre no la repeteix mai».

I l'amor, un amor apassionat, mou a aquells qui tenen «cor de carn i no cor de pedra» (segons el text bíblic) a lluitar pel respecte a la dignitat humana i a les exigències que se'n deriven.

I posats en aquest tràngol, i atès el requeriment honrós que m'heu fet, torno a reflexionar sobre un tema tan essencial, amb una certa exigència autocrítica.

Penso que, davant el panorama del que s'ha dit i el que s'ha escrit sobre la Declaració crucial de 1948, i sobre el seu desenvolupament normatiu durant aquest mig segle de vigència –pactes internacionals sobre els drets fonamentals, de 1966, i les

declaracions i els convenis més específics, fins a la molt rellevant Convenció dels Drets del Nen, de 1989— cal distingir dues vares de mesurar o criteris d'avaluació del que realment ha succeït, encara que sigui amb el risc d'una simplificació metodològica que inciti el diàleg ulterior.

1 Per als uns —juristes, polítics, economistes, publicistes—, de signe liberal i individualista, la Declaració ha significat una victòria, gairebé total, contra qualsevol tipus d'Estat autocràtic, contra qualsevol trava a la llibertat personal, des de la llibertat de consciència i d'expressió, fins al conjunt de les altres llibertats en la regulació de la vida col·lectiva, és a dir, als denominats drets civils i polítics.

Aquesta «mesura» té, sens dubte, fonament tan sols recordant que, fins al final de la II Guerra Mundial, havien prevalgut a tots els continents —fins i tot a Europa— els règims polítics totalitaris (strictu sensu) i els autoritaris o «no democràtics», menys fonamentalistes però fortament coactius pel que fa a totes les llibertats, com també les pràctiques discriminatòries d'amplis sectors socials, de vegades amb crueltats esfereïdores, com les que van patir els jueus en uns països o grups ètnics diversos, en uns altres.

No es pot negar que el dinamisme liberalitzador i democratitzant de la Declaració ha contribuït moltíssim al fet que en el mapa polític del món s'hagin reduït ostensiblement aquests fenòmens inhumans, tot i que encara quedin illots d'ignomínia a Àfrica, Àsia, Llatinoamèrica i fins i tot a les fronteres d'Europa. Així doncs, és noble i necessari que continuïn clamant contra tot això els amants de la llibertat, perquè mentre aquests «residus» quedin impunes, la Declaració no haurà assolit la seva universalitat efectiva.

2 Però hi ha una altra vara de mesurar, que és la que fan servir legítimament uns altres lluitadors —juristes, polítics, sociòlegs, publicistes...—, per als quals la Declaració no és solament la Carta Magna dels drets de llibertat, sinó també dels drets d'igualtat i solidaritat humana, com revela el contingut dels articles 23 (dret al treball), 24 (dret al descans i al gaudi del temps lliure), 25 (dret a un nivell de vida adequat

que asseguri la salut i el benestar, i la protecció especial a la maternitat i la infància), 26 (dret a l'educació) i 27 (dret a la vida cultural i a participar en el procés científic); i encara més, el que per l'impuls de la Declaració va portar a promulgar el Manifest Internacional de drets econòmics, socials i culturals, de 1996, i diversos convenis específics que, amb aquest mateix esperit, s'han anat forjant i difonent.

És ben palès que aquesta «mesura» posa de relleu no el fracàs definitiu de la Declaració de 1948, sinó l'estretor de paràmetres interpretatius dels seus preceptes, a força de voler condemnar les experiències col·lectivistes del «model soviètic» —aspecte justificat— però caient a les xarxes del neocapitalisme a ultrança, amb el dogma del mercat lliure i l'imperatiu de reajustaments econòmics dels Estats, la qual cosa condueix a més exclusions socials i a la tràgica persistència de la pobresa crítica, amb totes les seves seqüeles, a massa nacions del món.

Certament que aquesta dura realitat no ha d'impulsar a «restaurar» estructures socioeconòmiques col·lectivistes, antagòniques a l'esperit i a la lletra de la Declaració Universal, sinó a desarrelar les injustícies socials dels sistemes econòmics i polítics del paleocapitalisme o «capitalisme salvatge» (segons la dura expressió de Joan Pau II) encara vigent malgrat els retocs de la seva façana i cada vegada més greu pel fenomen creixent de la globalització.

La veritat, relativa com tota veritat terrenal, no rau en cap d'aquestes dues «mesures» de la Declaració, sinó en totes dues conjugadament, reafirmant a l'uníson, com van propugnar els inspiradors de la Declaració i s'ha reafirmat sense descans en aquesta segona meitat del segle (des de les Trobades Internacionals a Teheran, El Caire, Copenhaguen, Beijing (1996 i següents), la inescindibilitat dels drets de llibertat i els drets d'igualtat i solidaritat. Només quan això s'aconsegueixi, la Declaració de 1948 serà veritablement universal, i podrà ser l'arma fonamental per instaurar una pau genuïna i estable en la justícia. **J.R.G.**

El Síndic de Greuges de Catalunya i la protecció dels Drets Humans

Anton Cañellas Síndic de Greuges de Catalunya.

■ El Síndic de Greuges de Cataluña y la protección de los Derechos Humanos

La sensibilidad para con los derechos que hacen dignas a las personas y que hacen posible la convivencia ha sido una constante en la historia colectiva de Cataluña. En este artículo, el Síndic de Greuges de Cataluña expone los antecedentes históricos y los objetivos actuales de una institución motivada por la voluntad de fortalecer y mejorar la cohesión social, la convivencia y la paz.

■ The Síndic de Greuges de Catalunya (the catalan ombudsman) and the protection of Human Rights

An awareness of the rights that confer dignity upon human lives and which make it possible for peoples to live in harmony with each other has been a constant feature in the history of Catalonia. In this article, the Síndic de Greuges de Catalunya details the historical background and the current objectives of an institution that is motivated by an urge to strengthen and improve social cohesion and peaceful co-existence.

■ Le Syndic des médiateurs de Catalogne et la protection des Droits de l'Homme

Une constante de l'histoire collective de la Catalogne est la sensibilité au sujet des droits de l'homme, qui garantissent la dignité des personnes et permettent la cohabitation. Dans cet article, le syndic des médiateurs de Catalogne expose les antécédents historiques et les objectifs actuels d'une institution animée par la volonté de renforcer et d'améliorer la cohésion sociale, la cohabitation et la paix.

La sensibilitat envers els drets que fan digna la persona i possibiliten la convivència ha estat sempre una constant en la nostra història col·lectiva. Les Constitucions de Pau i Treva de l'any 1027, per exemple, o la institució del Greuge en la Cort, durant l'antiga organització política de la Catalunya medieval, són dos dels casos més coneguts de plasmació normativa d'aquesta sensibilitat, que, per sort, encara avui és vigent i majoritària en el conjunt de la societat catalana. L'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 1979 també reflecteix aquesta sensibilitat, tal com s'assenyala en el seu preàmbul, on es diu que «la llibertat col·lectiva de Catalunya troba en les institucions de la Generalitat el lligam amb una història d'afirmació i respecte pels drets fonamentals i de les llibertats públiques de la persona i dels pobles...». De la mateixa manera, l'article 35 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, a fi d'aconseguir una major garantia dels drets que reconeix, introdueix una figura nova en el nostre ordenament, que és la del Síndic de Greuges, al qual encarrega la missió «de la defensa dels drets fonamentals i les llibertats públiques dels ciutadans, a efectes de la qual se'l faculta per supervisar les activitats de les administracions públiques».

Tot i que aquesta figura no té precedents en el nostre ordenament jurídic vigent i que el més proper és el de la figura de l'Ombudsman clàssic, introduït per la Constitució sueca del 1908, el cas és que la institució del Síndic de Greuges de Catalunya sí que té certes similituds amb el procés de satisfacció dels greuges a les antigues Corts catalanes. Hi havia «Greuge de la Cort», segons el jurista Jaume Callís, que fou «provisor de greuges» en diferents Corts del primer quart del segle ^{xv}, quan algun poblador de Catalunya havia estat lesionat o perjudicat pel rei o pels seus oficials ordinaris o delegats, judicialment o extrajudicialment. De fet, gairebé tot era o podia ser greuge, sempre que pogués trobar una base en el fet que hi havia hagut una transgressió per part del rei o

dels seus oficials d'un dret o d'un compromís adquirit pel monarca, privilegi, contracte, etc. Com assenyala el professor Font Rius, la resolució dels greuges generals acostumava a fer-se per la via de la legislació aprovada per les Corts, mitjançant normes que, pel camí de la modificació del marc legal, redrecessin les desviacions que hi havia hagut. La resolució dels greuges particulars era a càrrec del rei a les Corts, de manera discrecional. A la primeria del segle xv, però, el procés de satisfacció de greuges s'institucionalitza, en el sentit que s'estableix un òrgan fix, destinat a prendre'n coneixement, i un cert procediment per substanciar la satisfacció. Aquesta comissió la formaven els delegats dels Braços, els anomenats «provisors» o «jutges de greuges», alguns dels quals acostumaven a ser «síndics», o representants de les viles i ciutats a les Corts.

Les funcions del Síndic contemporani

Evidentment, la similitud entre l'actual Síndic de Greuges i els antics provisors, com assenyala el professor González Casanova, és més nominal que no pas real. Les funcions del Síndic contemporani s'inscriuen en el sistema modern de l'Estat social de dret, i no responen tant a la finalitat de queixa i reparació d'un mal produït per un agent del poder personal –legítimat segons les concepcions medievals– com a la defensa de les llibertats públiques i els drets fonamentals reconeguts constitucionalment i que hagin estat violats precisament arran de l'activitat administrativa, portada a terme, justament, per servir els drets i les llibertats esmentats.

Aquesta és la missió principal del Síndic de Greuges, la defensa dels drets humans, és a dir, dels drets que fan digna la persona i que permeten la convivència i la participació justa i en pau, a partir del control de l'activitat de les administracions públiques, i tot completant el sistema de garantia dels drets de què disposen els ciutadans, com ara els tribunals ordinaris, el control intern de l'Administració o el control parlamentari.

Catalunya, doncs, mai no ha estalviat esforços en la defensa dels drets humans. I si tenim en compte que la institució que planteja l'article 35 del nostre Estatut d'Autonomia era facultativa, hem de concloure que els nostres parlamentaris van considerar que, a l'actualitat, en democràcia, i a partir del 1984 més concretament,

que és quan apareix la llei que regula la institució del Síndic de Greuges, tampoc no calia estalviar aquests esforços. D'aleshores ençà, el Síndic de Greuges ha anat elevat els seus informes davant el Parlament de Catalunya, en els quals expressa la seva activitat de defensa dels drets fonamentals i les llibertats públiques dels ciutadans, a través de la supervisió de l'activitat de les administracions públiques, i en què consten tant les resolucions que el Síndic dicta per evitar el greuge que ha motivat la queixa del ciutadà com quina ha estat la posició de l'Administració pública de què es tracti respecte de la recomanació o el suggeriment del Síndic en el sentit que modifiqui la seva actuació per evitar aquell greuge en els drets dels ciutadans en concret, o els possibles greuges que la seva activitat pugui produir en l'esdevenidor. I val a dir que, tal com es pot constatar en els tres darrers informes al Parlament, el grau d'acceptació de les resolucions del Síndic per part de les administracions s'ha situat al voltant del vuitanta per cent.

La institució del Síndic de Greuges no es pot concebre sense democràcia. I de la mateixa manera, l'existència en democràcia d'institucions com la del Síndic no fan sinó reforçar la democràcia mateixa. En això, doncs, coincidim amb l'esperit de la Declaració, tal com queda reflectit en els diferents Considerants del seu preàmbul. I, mentre exercim la nostra tasca, intentem fer constantment bona i important la Declaració i els principis en què es fonamenta, que són els principis en els quals la persona es pot desenvolupar. Certament, la missió del Síndic de Greuges és la de promoure el respecte pels drets humans i vetllar pel seu exercici, i a això dedica la seva actuació diària, sobretot pel que fa a la relació entre els ciutadans i les administracions públiques. I mentre duem a terme aquesta tasca i emetem les resolucions a les quals s'arriba després d'haver efectuat la nostra tasca de supervisió de l'actuació administrativa i d'investigació dels fets denunciats, a complim, també, un altre dels objectius de la Declaració Universal dels Drets Humans, que és el de promoure la pau i, en aquest cas, la pau social.

Crear confiança, contrarestar la frustració

Certament, la funció del Síndic és, també, la de crear confiança, la de contrarestar la frustració, el desencís

i la indignació dels ciutadans quan se senten perjudicats en els seus drets per algunes actuacions de les administracions públiques. Com ho fem? Doncs suggerint un canvi en l'actuació i de l'administració, quan sigui procedent, però també mirant de fer entendre al ciutadà l'actuació de l'administració, quan aquesta hagi estat correcta, naturalment. El Síndic, per tant, també duu a terme una certa funció de pacificador social, també intenta col·laborar al manteniment d'un clima de convivència social que faciliti la participació de totes les persones, de la manera més digna possible, en la construcció de la societat. Amb les nostres resolucions, amb els nostres suggeriments i les nostres recomanacions, al mateix temps que posem en evidència un certs dèficits en l'exercici i la promoció dels nostres drets, intentem dotar de més transparència les administracions i, per extensió, les institucions democràtiques de les quals surt el poder de les administracions. Ens mou, doncs, la voluntat de superar unes certes deficiències del sistema democràtic i, per tant, la voluntat d'enfortir la democràcia, però, i sobretot, ens mou la voluntat de millorar i aprofundir la cohesió social, la convivència i la pau, a través del respecte envers els drets de les persones.

La influència de la Declaració Universal

Tal com s'esmenta al començament d'aquest article, efectivament, la sensibilitat envers els drets que fan digna la persona i que possibiliten la convivència ha estat sempre una constant en la nostra història col·lectiva, i també ho és a l'actualitat. Però cal destacar que la presència de la figura del Síndic de Greuges a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 1979, o la del Defensor del Pueblo a la Constitució espanyola del 1978, i les referències directes i indirectes als drets humans en tots dos textos, són una conseqüència de la influència que la Declaració Universal dels Drets Humans ha exercit arreu del món d'ençà de la seva aprovació, el 10 de desembre de 1948, en el si de l'Assemblea General de les Nacions Unides, reunida a París. Aquesta influència també s'ha

deixat sentir molt intensament a Catalunya i ha actuat com una mena de codi deontològic o de norma ètica general, que il·luminava, des d'aquell mateix moment, tota actuació present i futura en relació amb els drets humans i en relació amb la dignitat i la convivència entre les persones. Directament, però, la Declaració Universal dels Drets Humans va influir en la Constitució espanyola i en l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, tal com ho va fer també en les constitucions de molts altres països. El mateix títol I de la Constitució, Dels drets i deures fonamentals, que constitueix una llista de drets de les més extenses publicada en una constitució n'és un exemple. I en els diversos capítols d'aquest títol I es recullen tant drets civils i polítics com econòmics, socials i culturals, i fins i tot els sistemes per garantir-los, com és el cas del seu article 10.2, una garantia genèrica dels drets dels ciutadans, referida a la interpretació dels drets i les llibertats que la Constitució espanyola reconeix. En aquest sentit, l'article 8 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya proclama que «Els ciutadans de Catalunya són titulars dels drets i deures fonamentals establerts a la Constitució». La Constitució, però, a més d'assenyalar garanties genèriques, imbuïda per aquest esperit de la Declaració i dels Pactes, indica altres garanties, anomenades extrajudicials o no jurisdiccionals, que constitueixen aquell conjunt de garanties en virtut de les quals determinats òrgans i institucions, com ara el Síndic de Greuges en el nostre Estatut d'Autonomia o el Defensor del Pueblo, queden constitucionalment legitimats per protegir i defensar els drets fonamentals i les llibertats públiques dels ciutadans. És a dir, per defensar els drets humans.

A aquesta activitat dedica el Síndic de Greuges tots els seus esforços, amb el convenciment, tanmateix, que la Declaració Universal dels Drets Humans no és una fita a la qual s'ha de tendir o arribar, sinó de la qual cal partir per disposar de la convivència mínima indispensable de tots els membres de qualsevol societat i per poder anar, com cal, més enllà cap a dosis fecundes de participació i de benestar. **A.C.**

El naixement de la Declaració Universal dels Drets Humans

Joan Botella Catedràtic de Ciència Política
a la Universitat Autònoma de Barcelona.
Membre del Consell de l'Audiovisual de Catalunya.

■ El nacimiento de la Declaración Universal de los Derechos Humanos

El autor de este artículo nos explica el proceso desde la redacción hasta la aprobación del texto de la Declaración Universal de los Derechos Humanos. El factor clave que explica el tortuoso itinerario y muchos de los elementos contenidos en la Declaración es el cambio que se estaba produciendo en el clima político mundial.

■ The emergence of the Universal Declaration of Human Rights

The author of this article provides an explanation of the process involved in drawing up the text of the Universal Declaration of Human Rights right through to its approval. The key factor behind the tortuous progress and many of the elements contained in the Declaration was the change taking place at that time in the worldwide political climate.

■ La naissance de la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme

L'auteur de cet article nous explique le processus de rédaction et d'approbation du texte de la Déclaration universelle des droits de l'homme. Le facteur clé expliquant le tortueux itinéraire et nombre des éléments de la Déclaration est le changement qui était en train de s'opérer dans le climat politique mondial.

Quan, el 5 de desembre de 1948, l'Assemblea plenària de les Nacions Unides aprovava (per 40 vots favorables i 8 abstencions) el text de la Declaració que ara es commemora culminava un procés llarg en el si de la mateixa organització, alhora que cristal·litzava un conjunt d'idees d'arrels llunyanes.

La cronologia mínima n'hauria de ser la següent: ja a la conferència fundacional de San Francisco, l'any 1945, en què es va constituir l'organització de les Nacions Unides, tres països llatinoamericans (Cuba, Mèxic i Panamà) plantejaren la proposta d'adoptar una declaració que recollís allò que hauria de ser considerat el denominador comú dels valors i principis de la nova etapa política mundial. De manera significativa, el que proposaven era l'adopció de dues declaracions, i no pas una de sola. Efectivament, al costat d'una Declaració sobre els drets essencials de l'home, es proposava igualment que la nova organització aprovés una Declaració sobre els drets i deures de les nacions.

A l'Assemblea General de l'any següent (presidida pel representant belga Paul-Henri Spaak), aquesta proposta va ser presa en consideració i es va encarregar a una de les comissions permanents de l'Assemblea (la d'Afers Econòmics i Socials) que posés en marxa el treball que calguessin. En el si d'aquesta comissió, es va crear una ponència sobre Drets Humans, copresidida per tres delegats: Eleanor Roosevelt, la vídua del president dels Estats Units, i els senyors Chang (delegat de la Xina) i Malik (Líban).

La ponència va rebre un mandat de treball, del qual val la pena subratllar uns quants elements. En primer lloc, havien de preparar un sol document (en comptes de les dues declaracions que hi havia a la proposta inicial dels països llatinoamericans). En segon lloc, la declaració havia de «ser acceptable per tots els països membres de les Nacions Unides». I, finalment, amb voluntat de donar un caràcter pedagògic i «propagandístic» al text, havia de «ser curta, simple,

entenedora i expressiva». Aquestes orientacions expliquen, en part, algunes de les característiques del text, tal com després comentarem.

El grup de treball va rebre tres propostes articulades: l'una elaborada pels serveis tècnics de la Secretaria General, i dues més elaborades, respectivament, per les delegacions dels Estats Units i de la Gran Bretanya. Però, en la seva composició no es reflectia aquest component geogràfic. Tenint en compte les lògiques habituals en les activitats de les Nacions Unides, la ponència estava integrada per delegats procedents de les diverses àrees culturals, geogràfiques i polítiques. Només dos dels seus membres eren occidentals: a més de la ja esmentada Eleanor Roosevelt, hi havia el conegut jurista francès René Cassin.

El món asiàtic hi era representat pels delegats Chang, acadèmic xinès, i per un diplomàtic indi, Hausa Mehta. Dos membres més procedien de països del bloc socialista, el rus Bogomolov i el iugoslau Ribuičan. També hi havia dos membres que procedien del Pròxim Orient: Charles Malik, libanès, i Omar Loufti, egipci. Finalment, en formaven part un jurista xilè, Hernán Santa Cruz, i un militar filipí, Carlos P. Rómulo.

Naturalment, aquesta pluralitat d'orígens, de referències culturals i de punts de vista polítics feia que el treball de la ponència fos laboriós. De fet, un primer esborrany va ser tramès als governs dels països membres, que van formular nombroses al·legacions i contrapropostes. Després d'unes quantes peripècies, la ponència va aconseguir arribar a una versió quasi definitiva, però, encara, en els debats de l'Assemblea General s'hi va introduir alguna modificació final, poc abans de la votació definitiva.

El rerefons de la guerra freda

Un factor clau és el que explica aquest itinerari tan tortuós i també molts dels elements del contingut de la Declaració: el canvi que es produïa en el clima polític mundial. Mentre els treballs es van iniciar en un clima d'optimisme, després de la victòria dels aliats sobre les potències de l'Eix, aquesta situació es va anar enrarint a mesura que la confrontació entre països socialistes i països capitalistes va passar a primer pla. La instauració d'una situació plenament de «guerra freda» a partir de l'any 1947 va fer, en particular, que la fase final de la discussió fos tensa i que els països

socialistes s'abstinguessin en la votació final.

Quins eren els punts de vista que es contraposaven en la preparació de la Declaració? Ja hem esmentat, en primer lloc, que els materials de partida expressaven una lògica «occidental», molt orientada cap a l'afirmació dels drets civils i polítics, amb un angle individualista, en la línia de la tradició constitucional anglosaxona. Si els llatinoamericans compartien aquest punt de vista, se'n diferenciaven, en canvi, en un altre aspecte: el de reclamar amb energia la incorporació a la Declaració de drets de contingut social i econòmic, en la línia dels anomenats de vegades «drets de tercera generació» (després dels drets i les llibertats civils del primer liberalisme, i dels drets de participació política corresponents a l'etapa de la democratització política).

Mentre, segons que sembla, els delegats asiàtics van fer poques aportacions originals i donaven suport, en tot cas, a les posicions occidentals, els representants dels països de l'Est van modificar les seves posicions al llarg dels debats. Després d'unes reticències inicials, van tendir a reforçar el punt de vista llatinoamericà, que pretenia una àmplia incorporació de drets de contingut socioeconòmic. El seu raonament de fons era que els drets individuals estaven efectivament garantits en els països socialistes, mentre que en el món capitalista es tractava només de declaracions formals, de principi, que no es duïen a la pràctica.

Però, a mesura que l'ambient de guerra freda s'anava estenent, van anar endurint progressivament les seves posicions. Així, a la vegada que insistien en l'acceptació de drets de contingut més «radical» (com ara el principi general d'igualtat, el dret a l'autodeterminació –incloent-hi el dret de revolta–, els drets de les minories culturals o ètniques, etc.), reclamaven la creació de mecanismes d'assegurament pràctic de la vigència dels drets continguts a la Declaració i de persecució efectiva de les seves infraccions.

Tant si es tractava de posicions sinceres com de posicions purament tàctiques, derivades del context de conflicte, el resultat en va ser que, malgrat algunes concessions finals, el text definitiu no va comptar amb el seu vot favorable, tot i que, recordant els termes del mandat inicial, van preferir l'abstenció a un vot negatiu que hauria erosionat greument la legitimitat de la Declaració.

En tot cas, tot això no resta de la transcendència històrica de la Declaració. S'ha dit (per exemple, entre nosaltres, Martínez de Pisón) que és el document més important sobre els drets humans des de la Declaració Universal dels Drets de l'Home i del Ciutadà de la Revolució Francesa. Com és obvi, l'element radicalment nou n'és el caràcter (o, si més no, la voluntat) efectivament universal. Com observava el jurista italià Norberto Bobbio:

«Per primer vegada en la història, un sistema de principis fonamentals de la conducta humana ha estat acceptat de manera lliure i expressa (a través dels governs respectius) per la major part dels homes que habiten la Terra».

L'experiència dels feixismes

Ja s'indica en altres textos que el motor fonamental de l'adopció de la Declaració va ser l'experiència dels feixismes, a la vegada responsables de violacions inadmissibles de valors humans essencials i culpables d'una terrible guerra mundial. Els aliats havien arribat a la conclusió (seguint un raonament que podem remuntar fins a Kant) de l'existència d'un lligam indissociable entre respecte dels drets i pau mundial; en aquest context, per tant, el reconeixement universal dels drets humans tenia, alhora, un caràcter substantiu i un caràcter instrumental, com a mecanisme per impedir el sorgiment de nous conflictes armats. En paraules d'un dels delegats, «els pobles democràtics no comencen guerres».

Naturalment, el gran límit de la Declaració (només resolt, i encara de manera parcial i no pas completament satisfactòria, al cap de vint anys) és l'absència de tot instrument d'assegurament efectiu de la vigència dels drets reconeguts. Com que les Nacions Unides estaven mancades d'instruments

judicials i coactius propis i eren independents de la voluntat dels Estats membres, la Declaració corria el risc (i el corre encara) d'esdevenir una mera declaració de principis: com observava irònicament el jurista austríac (tot i que exiliat als Estats Units) Hans Kelsen, estava simplement desproveïda de validesa jurídica.

En part això s'explica (més enllà dels obvis condicionaments polítics: no és pas fàcil que Estats formalment sobirans acceptin una supervisió externa sobre el tracte que apliquen als seus ciutadans) pel predomini de la perspectiva anglosaxona entre els redactors. Suprimida la idea d'una declaració paral·lela sobre els drets i deures dels Estats, la formulació dels drets humans queda establerta en termes negatius («ningú no podrà...», «ningú no serà...») i amb formulacions sovint retòriques i sense un contingut gaire precís. Recordem, per exemple, l'article primer, on, després d'haver afirmat que «tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i drets», continua dient:

«Tots estan dotats de raó i consciència, i tenen el deure d'actuar respecte dels altres en un esperit de germanor».

De la mateixa manera, la famosa i polèmica clàusula final, continguda a l'article 30, es pot interpretar exactament com es vulgui:

«Res en aquesta Declaració no pot ser interpretat com la concessió a cap estat, grup o individu del dret a emprendre activitats o realitzar cap acte encaminat a la destrucció de cap dels drets i les llibertats aquí establerts.»

Tanmateix, això no resta res de la significació i de la transcendència de la Declaració. És, sens dubte, una de les grans fites polítiques i jurídiques del segle xx i una de les seves aportacions principals al llegat polític i moral de la humanitat. **J.B.**

Drets Humans i drets dels pobles

Fèlix Martí Director del Centre UNESCO de Catalunya.

■ Derechos Humanos y derechos de los pueblos

La paz y la estabilidad política exigen la aplicación de soluciones, con criterios de racionalidad y espíritu democrático, a los problemas de los derechos de los pueblos. Sin embargo, el pleno reconocimiento de estos derechos parece un objetivo muy a largo plazo. Un mundo de pueblos diferenciados viviendo con libertad y fraternidad puede parecer una utopía, pero es una aspiración legítima, bella y responsable.

■ Human Rights and the rights of peoples

Peace and political stability require the application of rational solutions of a democratic nature to the problems of the rights of peoples. However, full recognition of these rights seems to be a very long-term objective. A world of different peoples living freely in fraternity may seem to be a utopia but is in fact a legitimate and responsible aspiration of great appeal.

■ Droits de l'Homme et droits des peuples

La paix et la stabilité politique exigent des solutions aux problèmes des droits des peuples, fondées sur des critères de rationalité et d'esprit démocratique. Cependant, la pleine reconnaissance de ces droits semble un objectif à très long terme. Un monde de peuples différenciés vivant librement dans un esprit de fraternité peut paraître une utopie mais est une aspiration légitime, belle et responsable.

Aproximació a la realitat dels pobles

Les persones humanes han format, al llarg de la història, unes comunitats culturals i polítiques que anomenem pobles o nacions. Aquestes comunitats són el resultat de factors diversos que van configurant espais comunitaris on es comparteixen elements simbòlics, interessos materials, característiques ètniques, pràctiques culturals, sistemes de seguretat i defensa, déus i mites, llengües i codis de comunicació, valors, autoritats, tecnologies i convencions socials. Els pobles, per tant, són associacions humanes que no responen a un únic patró, ja que els criteris d'identificació són diversos. Un criteri força sensat per saber si un grup humà és un poble és el d'escoltar els portaveus de la mateixa comunitat per veure si es presenten com a poble i si s'atribueixen una identitat diferenciada de les identitats d'altres pobles. A l'interior de cada poble hi ha grups humans de base territorial que també tenen personalitat pròpia. No constitueixen un poble quan les seves característiques identitàries estan poc diferenciades de les d'altres grups i, sobretot, quan no hi ha una voluntat política de distingir-se d'aquests altres grups.

S'ha de tenir en compte, per tant, que les realitats nacionals o els pobles són comunitats construïdes per la voluntat humana sobre la base d'algunes característiques objectives o com a fruit dels atzars de la història. Totes les realitats nacionals són interpretacions convencionals dels itineraris de convivència dels grups humans. Els pobles es fan i es desfan quan hi ha circumstàncies que fan canviar les interpretacions que els donen vida. El que sí que és cert és que els ritmes de canvi de les interpretacions són molt lents i que, comparats amb els vertiginosos ritmes dels canvis que es produeixen en les superestructures polítiques, poden fer l'efecte que les nacions són fets estables i que els estats són els únics fets convencionals. Les nacions acostumen a

tenir una vida molt més llarga i els estats manifesten una plasticitat força alta. De tota manera, la distinció entre nacions i estats és útil per analitzar les excessives inadequacions entre el que és el mapa de les nacions i el mapa dels estats.

Per caracteritzar els pobles o les nacions s'han de tenir en compte dues qüestions molt importants. En primer lloc, que hi ha una realitat nacional en sentit rigorós quan la comunitat humana que el constitueix té una voluntat d'expressió política pròpia, tant si es configura com un estat com si no disposa d'institucions estatals. Es pot dir, també, que hi ha nació quan hi ha una clara voluntat d'autogovern. En segon lloc, hi ha nació quan la comunitat humana és capaç de generar projectes de futur. No n'hi ha prou de referir-se a un passat caracteritzat per formes de vida política independent o d'alt nivell d'autonomia. Només hi ha nació si hi ha voluntat de gestionar el futur. Voluntat vol dir a la vegada decisió i capacitat. Els pobles deixen de ser-ho quan dilueixen la seva expressió política o quan situen la seva identitat en el passat en lloc de situar-la en el futur. Una nació és sempre un projecte de futur sobre les qüestions bàsiques: promoció de les llibertats i de la justícia, articulació del pluralisme social, codis morals, participació democràtica, consens simbòlic i relació amb les altres nacions.

Evolució de la realitat dels pobles

El caràcter històric i convencional dels pobles dóna una fragilitat notable al mapa dels pobles. És un mapa que es va configurar fa mil anys, que no existia abans i que no sabem si existirà d'aquí a cent anys. Actualment està afectat per una sèrie d'evolucions de gran abast que relativitzen tant els pobles com l'ordre polític internacional format per estats territorialment sobirans. En primer lloc, hem d'observar el caràcter universal de la vida econòmica. Els mercats nacionals o estatals van esdevenint anacrònics i s'hi imposa el mercat universal. Fan crisi les monedes nacionals i els proteccionismes econòmics. S'uniformitza el consum i les antigues diferències de formes de vida entre les nacions es va esborrant. S'estableix una dramàtica divisòria entre els grups humans rics i els grups humans pobres, però no es tracta de diferències entre nacions perquè la frontera travessa cadascuna de

les realitats nacionals. Hi ha un procés accelerat d'uniformització del món. Les poderoses indústries de la comunicació provoquen la substitució dels antics mites i símbols diferenciats per una nova mitologia comuna. Les reaccions de pobles, cultures i religions semblen existències destinades al fracàs. En aquest sentit, la humanitat haurà de decidir si vol una globalització que suposi la uniformitat de tots els pobles, o sigui la seva desaparició, o si vol dissenyar un futur en què la globalització quedi restringida a certs aspectes de les relacions humanes però que no envaeixi àrees fonamentals de la vida dels pobles. No és veritat que estiguem condemnats a un sol tipus de projecte globalitzador. Els escenaris de la globalització també són diversos. Voler fer creure que només hi ha un futur possible amaga els interessos dels beneficiaris del model de globalització que es vol imposar des d'alguns centres de poder. El que ha fet possible el mercat global és la revolució tecnològica en el camp de les comunicacions. Les fronteres convencionals entre els estats i el relatiu aïllament dels pobles pertanyen al passat. Avui hi ha l'inici d'una ciutadania universal que està interconnectada a través de les noves xarxes de comunicació. L'experiència paradigmàtica és la d'Internet. D'altra banda, les realitats virtuals van desplaçant l'antiga realitat territorial i física que era el punt de referència principal dels pobles. Els grups humans no s'estructuren ja sobre bases territorials sinó sobre interessos i mites poc relacionats amb el parentiu i amb la nacionalitat. No sabem la força que arribaran a tenir les xarxes virtuals. Sembla propera una competició entre els grups territorialitzats i els grups virtuals universals. En aquest sentit, es podria parlar de tribus o nacions que ocupen espais virtuals definits i diferenciats. Les xarxes podrien ser espais on trobessin lloc, sense mecanismes de repressió, tots els pobles en la mesura que cultivessin les seves dimensions virtuals. El futur està ple d'incògnites en aquest camp. Tampoc no s'ha d'admetre el dogma d'una utilització de les noves tecnologies que destrueixi automàticament els fets diferencials o les nacions. Es pot imaginar una utilització alliberadora tant dels nous sistemes de comunicació com de les altres tecnologies innovadores.

Un fet sense precedents en la història humana és

la proliferació dels desplaçaments humans per motius de supervivència o simplement per gust. A les ciutats de tot el món i també a les poblacions petites s'evoluciona cap a una convivència de persones pertanyents a cultures i nacions diferents. Ja no hi ha pobles formats per poblacions homogènies. La gestió de la multiculturalitat social està a l'agenda de les administracions de totes les nacions. En el context del pluralisme cultural es fa més difícil consensuar valors, mites i pràctiques polítiques. Es fa necessària una innovadora gestió de la complexitat i una comprensió diferent de les realitats nacionals. Els pobles tenen cada vegada menys bases objectives i s'han d'estructurar més com a convencions de la ciutadania, sobre criteris menys afectius i més racionals. Per aquestes raons, els pobles no cal que sol·licitin adhesions de tipus confessional, sinó que han de convidar a compartir projectes engrescadors de cara endins i de cara enfora. En el futur una nació podria definir-se com una comunitat o un grup de persones que tenen projectes propis i rellevants en el context internacional i que conviden persones de diverses procedències a participar-hi sobre la base de l'acceptació d'uns valors preferits, d'unes prioritats polítiques i d'unes regles democràtiques concretes. No s'ha d'excloure que persones d'un mateix territori vulguin ser membres de pobles o nacions diferents.

Salut i malaltia dels estats

La vida política dels pobles i les relacions internacionals s'organitzen sobre la base dels estats. Els estats ja no acaparen la sobirania perquè els poders supraestats o multinacionals han retallat les seves competències, però són encara les estructures polítiques convencionals més decisives. Els estats són útils perquè quan són democràtics garanteixen que les forces socials i econòmiques estiguin sotmeses a la voluntat de la ciutadania. D'altra banda, com a dipositaris de la sobirania popular, exerceixen funcions fonamentals a favor de les llibertats, la justícia i la pau. Un món sense estats podria ser un món sense drets humans, amb més insolidaritat i sense control de la violència. En qualsevol hipòtesi de futur s'haurà de pensar un ordre polític capaç de garantir més i millor les mateixes funcions. La tendència actual és la de repartir el poder entre les institucions internacionals

i els estats. Els processos de globalització fan urgent la creació d'instàncies de poder continentals i universals per donar respostes adequades als desafiaments globals: pobresa, sostenibilitat, gestió de la tecnologia i pau. En aquest aspecte, cal fer notar que els vells estats més aviat són reticents a les necessàries transferències de poder. De moment, el que passa és que els estats exerceixen, tant com poden, el poder mitjançant estructures interestatals.

Probablement en el futur es crearan institucions internacionals amb poder propi, però encara no estem en aquesta fase. De moment el que hi ha és una concertació política interestatal bastant eficaç. No és una solució suficient als desafiaments de la globalització. Algun dia s'hauran d'establir de debò poders internacionals racionals, democràtics i efectius.

La progressió de l'esperit democràtic a tota la geografia planetària ha posat de manifest l'excessiu acaparament del poder per part dels estats sense tenir en compte la realitat i les aspiracions dels pobles. En el món actual hi ha uns quants milers de pobles i, en canvi, només hi ha 184 estats reconeguts per les Nacions Unides. Hi ha estats monstruosos pel seu volum, com la Xina, i microestats, com ara Andorra. La irracionalitat del mapa estatal es va fent cada vegada més evident. S'hauran d'aplicar correctius diversos per aconseguir un mapa polític universal més democràtic. Una de les vies més clares és la de tenir en compte les aspiracions dels pobles a intervenir com a actors de ple dret en l'escenari internacional. En aquesta perspectiva apareix la qüestió dels drets dels pobles i de manera especial l'aprofundiment del dret a l'autodeterminació.

Els estats actuals manifesten una oposició clara al debat sobre aquestes qüestions. Les explicacions són diverses. Hi ha estats que s'han constituït sobre la base de l'hegemonia d'un poble i la repressió d'altres pobles. Els privilegiats no volen renunciar als seus privilegis. En altres estats la complexitat dels pobles que el formen fa témer l'inici d'una etapa caòtica si es fan sensibles als drets dels seus pobles. Altres estats continuen creient en la necessitat de convertir-se en nacions sobre la base d'una dissolució de les cultures i pobles existents, i la creació forçada d'estats nació. Les declaracions de tots els estats a favor dels drets humans s'han d'entendre com a respecte als drets

exclusivament individuals. La qüestió dels drets dels col·lectius està a l'inici d'un llarg procés. És possible que, durant el segle XXI, s'iniciï el procés de reconeixement dels drets dels pobles si és que es van consolidant les experiències democràtiques. L'objectiu en seria el de donar a cada poble l'estatut polític que fos capaç d'assumir donant per bo el desig d'autogovern, el principi de subsidiarietat i la necessitat de crear un ordre polític internacional just, és a dir, solidari. Els drets dels pobles s'han d'inscriure en una filosofia política de racionalització de les estructures de poder, de corresponsabilitat universal i de pràctiques democràtiques més participatives.

Les propostes actuals sobre els drets dels pobles

Els pobles no existeixen encara en el dret internacional. Els actors reconeguts són essencialment els estats. De moment, hi ha una notable activitat acadèmica i política per introduir en l'ordre jurídic internacional declaracions i convenis que facin referència a les comunitats humanes però considerant preferentment els drets dels individus que són els membres de les comunitats o els pobles. N'és un bon exemple la proposta de l'Institut Interdisciplinari d'Ètica i dels Drets Humans de la universitat suïssa de Friburg, que ha presentat a la UNESCO un projecte de declaració de drets culturals que utilitza expressions del tipus «Tota persona, sola o amb altres, té el dret d'escollir i de veure respectada la seva identitat cultural», o «Tota persona té la llibertat d'escollir o de referir-se o no a una comunitat cultural, de referir-se a diverses comunitats culturals simultàniament, al marge de les fronteres i a modificar aquesta opció», o «Tota persona, sola o amb altres, té dret a expressar-se en públic o en privat en la llengua que vulgui... té dret a donar i rebre ensenyament tant de la seva cultura i de la seva llengua com d'altres llengües i cultures».

En els seminaris de la UNESCO sobre els drets dels pobles a Europa, celebrats a Girona i a Manresa els anys 1991 i 1993, amb la presència d'especialistes i de representants de les institucions europees, es va constatar la dificultat per consensuar una proposta que no es limités al reconeixement del que a Europa es formula com a drets de les persones que pertanyen a minories nacionals. Es va aconseguir que es fes la distinció entre minories nacionals i pobles, però en

aquesta perspectiva tot està per fer. Les institucions europees més sensibles als temes dels drets humans són el Consell d'Europa i la Conferència sobre la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE). Les dues institucions utilitzen exclusivament la perspectiva dels drets individuals. Potser aquesta és una de les raons de la incapacitat d'aquestes institucions per analitzar i intervenir adequadament a Bòsnia i a Kosovo.

Les propostes més innovadores vénen de la mà d'algunes organitzacions no governamentals. N'és un bon exemple la Declaració Universal de Drets Lingüístics, promoguda pel Pen Club Internacional i proclamada a Barcelona l'any 1996. L'articulat de la declaració afirma com a subjecte de dret la comunitat lingüística. Hi ha un progrés evident respecte de les propostes que es limiten als drets individuals. Un altre exemple proper de formulació dels drets col·lectius és el document «Bases per al futur nacional de Catalunya», conegut com a Noves Bases de Manresa, proclamat l'any 1992 per tres-centes entitats catalanes. Els quinze articles de les Bases parlen de la comunitat catalana com a subjecte de dret a la sobirania, a establir relacions internacionals, a tenir competències en l'ordre legislatiu, executiu i judicial, a recaptar impostos i determinar l'exercici de la solidaritat, a regular el règim de la sanitat i de la seguretat social, a dotar-se d'un model propi de seguretat, a determinar l'ús del territori i la protecció del medi ambient, a tenir el català com a única llengua oficial, a desenvolupar una política científica i cultural pròpia, a determinar el model educatiu, a constituir-se com a espai nacional de comunicació, a promoure ONG i a establir la seva política immigratòria. És un repertori ambiciós que, en un grau més o menys alt, es podria fer extensiu a tots els pobles. En aquest cas, ja no hi ha ambigüitat i el subjecte del dret és el poble o la nació. L'afirmació d'aquests drets no perjudica l'estructura política més pertinent. Les possibilitats són diverses però no exclouen ni l'autodeterminació política ni la independència en el marc de la Unió Europea. El millor document no governamental del qual es disposa és la declaració Universal dels Drets dels Pobles, proclamada a Alger l'any 1976 i promoguda per la Lliga pels Drets i l'Alliberament dels Pobles.

Les propostes oficials sobre l'autodeterminació

El punt més discutit sobre els drets dels pobles és el de l'autodeterminació. Les Nacions Unides han obert la via de l'autodeterminació als pobles que s'alliberen del colonialisme, però, en els altres casos, el principi de la integritat territorial dels estats es considera una norma superior al teòric reconeixement del dret a l'autodeterminació. No hi ha, per tant, ni procediment, ni recurs, ni tribunal on es puguin fer valer els drets del poble kurd, del poble tibetà o de tants altres que viuen violacions claríssimes dels seus drets nacionals. En aquest punt és evident que el control de les institucions internacionals per part dels governs dels estats fa molt difícil obrir vies de dret cap a l'autodeterminació. L'intent més avançat de plantejar el dret d'autodeterminació és el Projecte Liechtenstein, en el qual col·laboren la universitat de Princeton i les autoritats de l'estat de Liechtenstein.

Hans-Adam II, el cap de l'estat de Liechtenstein va presentar a la 46 sessió de l'Assemblea General de les Nacions Unides de l'any 1991 una proposta valenta sobre el tema i cada any els representants de Liechtenstein fan intervencions a les Nacions Unides per fer avançar el projecte de convenció. Les idees bàsiques del projecte són dues. En primer lloc, facilitar als pobles o comunitats humanes formes generoses d'autodeterminació en els àmbits polític, econòmic,

policial, educatiu i judicial. En segon lloc, establir condicions i procediments perquè un poble pugui separar-se pacíficament i democràticament de l'estat del qual forma part. També s'ha de fer esment que la Carta Africana sobre Drets Humans i Drets dels Pobles del 1991 inclou una menció explícita al dret de l'autodeterminació. A escala internacional, el document més significatiu és la Declaració sobre els Drets de les Minories, aprovada l'any 1992, però que no inclou el dret a l'autodeterminació dels pobles. La Declaració ha permès la creació, l'any 1995, d'un grup de treball vinculat a la Comissió dels Drets Humans presidit per Asbjorn Eide. A escala europea, el Consell d'Europa va aprovar, l'any 1994, una Convenció sobre els Drets de les Minories, amb una filosofia semblant.

El ple reconeixement dels drets dels pobles sembla un objectiu a terme relativament llarg. S'hi han de tenir en compte totes les evolucions esmentades sobre la realitat dels pobles i sobre les actuals estructures polítiques estatals i internacionals. El que sembla clar és que la pau i l'estabilitat política exigeixen que la qüestió dels drets dels pobles es pugui anar resolent amb criteris de racionalitat i amb esperit democràtic. Imaginar un món de pobles diferenciats i que visquin amb llibertat i fraternitat pot semblar utòpic, però és, moralment i políticament, una aspiració legítima, bella i responsable. **F.M.**

Valors universals, cultures diverses

Vicenç Villatoro Periodista i escriptor

■ Valores universales, diversas culturas

Una de las conquistas de la modernidad es la universalidad de los derechos del hombre. El gran reto de nuestro tiempo es hacer compatible el carácter universal de los valores con el carácter diverso, fragmentado y particular de las formas de expresión cultural.

■ Universal values - different cultures

One of the victories achieved in modern times is the universal nature of human rights. The great challenge that faces us in this era is to make the universality of these values compatible with the diverse, fragmented and individual character of the various forms of cultural expression.

■ Valeurs universelles et diversités culturelles

Une des conquêtes de la modernité est l'universalité des droits de l'homme. Le grand défi de notre temps est de rendre compatible le caractère universel des valeurs et le caractère divers, fragmenté et particulier des formes d'expression culturelle.

Drets humans i transmissió de valors, entre la globalització i la tradició

En una recent conferència a Barcelona, l'escriptor libanès Amin Maalouf formulava, d'una manera molt precisa, una possible recepta per al malestar que acompanya la relació entre universalitat i particularisme, entre globalització i tradició, que és el debat clau en la política, la cultura i la comunicació de la nostra època. Proposava Maalouf la universalitat dels valors i la diversitat de les expressions culturals. Em va semblar una molt bona formulació, perquè conjurava el que considerava dos perills simètrics i terrorífics. D'una banda, el perill de la diversitat de valors, de la fragmentació dels valors, de la conversió dels valors en una qüestió cultural subjecta al relativisme: el respecte envers la vida humana, els drets de les dones, la prioritat de les llibertats serien, així, valors en algunes societats i no pas en d'altres, segons els seus antecedents culturals. Pagar una dona podria ser inacceptable en uns llocs i culturalment acceptable en d'altres, posem per cas. Però, d'altra banda, hi ha el perill simètric: com que els valors són universals, com que busquem un patró universal per als valors, universalitzem, també, les expressions culturals, evitem aquesta diversitat fragmentadora, unifiquem, homologuem i uniformitzem.

Una de les conquestes de la modernitat és, sens dubte, la universalitat dels drets de l'home. La proclamació dels drets humans es fa amb caràcter explícitament universal, amb la voluntat de ser per a tots els homes. Evidentment, si aquests drets es pretenen universals és perquè els valors damunt dels quals se sustenten s'imaginen també universals, independents de qualsevol mutació cultural, de qualsevol conjuntura històrica o geogràfica. És la gran empena de la modernitat: la recerca de grans patrons universals que es basin sobre fonaments immutables, eterns. De la mateixa manera que es vol que les mesures universals de pes, de llargària o de volum se

cenyeixin a un patró extret de la natura –el metre, el litre, el quilo– i que substitueixin arreu del món el garbuix de mesures locals que dificulten l'entesa i l'intercanvi, també es vol un patró moral, uns drets humans de vocació planetària, que tinguin el seu fonament en valors tan immutables com la llibertat, la igualtat o la fraternitat entre les persones.

Les cultures, no instrumentals

Però, i aquest és el mèrit de la formulació de Maalouf en la seva recent conferència a Barcelona: valors universals, però expressions culturals diverses. No podem fragmentar els drets humans i els valors en els quals es basen segons consideracions de temps o d'espai. Però aquest patró universal, aquesta vocació de convenir un patró únic que ens serveixi per a tots i que elimini les diversitats concebudes com a nosa, pot servir per als drets, per als valors o per a convencions estrictament instrumentals com són les mesures. Però no serveix per a les llengües i les cultures, per allò que Maalouf anomena les expressions culturals. En primer lloc, perquè les cultures no són instrumentals, no són estrictes convencions. En segon lloc, i això deriva d'aquesta no-instrumentalitat, perquè la diversitat cultural és un bé que cal protegir, no pas una nosa que s'hagi de vèncer. L'existència de llengües i cultures diferents, de visions del món diverses a partir d'aquestes llengües i cultures, no és pas un càstig babèlic contra el qual haguem d'alçar una nova torre d'uniformitat. És un patrimoni col·lectiu, una acumulació d'experiència i de reflexió humana. Tota llengua i tota cultura és patrimoni de tota la humanitat, no sols dels seus usuaris més directes.

Aquest és, probablement, el gran repte del nostre temps. Fer compatible el caràcter universal dels valors amb el caràcter divers, fragmentat, particular, de les formes d'expressió cultural, en el sentit més ampli del terme. Aquest és un problema polític, un problema també fonamental en els sistemes de comunicació, però, sobretot, un problema que té les seves arrels en el món de la cultura. Si parlem de la forma de transmissió dels valors, estem parlant, al cap i a la fi, de cultures. L'ensenyament, els mitjans de comunicació, la creació cultural són els canals en els quals es produeix aquesta transmissió. I es fa seguint

un codi cultural, un codi lingüístic, que és propi de cada tradició. No pas fixat o inamovible, sinó determinat en cada moment per la confluència entre l'empenta de la mateixa tradició i l'empenta universalitzadora que conté cada moment històric, per la síntesi entre allò que ens és donat i allò que incorporem a la pròpia tradició com a fills del nostre temps. Però aquestes confluències i aquestes síntesis són enormement variades, constitueixen un gran mosaic planetari en què es donen tots els colors i tots els matisos.

El repte del nostre temps és que aquests canals de transmissió de valors que són diversos, entroncats en tradicions molt diferenciades, estiguin al servei d'uns quants valors veritablement universals. La modernitat ens ha dit que aquests valors universals, aquests drets universals de les persones existeixen. Potser no ho són pas tots els que ens ho semblen. Potser volem fer passar per universals valors que són conjunturals, en el temps o en l'espai. Potser sí, i cal filar molt prim. Però, un cop filat, la convicció de la modernitat és que queda alguna cosa, que la llibertat, que el respecte a les persones, al seu dret a la vida, a la salut, a l'ensenyament, a decidir el seu propi futur, no són drets ni valors conjunturals, sinó que hem d'aspirar a la seva uniformització pràctica. Però, per la via d'aquests valors universals no podem fer passar la uniformització de les expressions culturals del planeta. Com per la via de l'elogi de la diversitat no podem consentir que, en nom de la pròpia tradició cultural, no es respecti la llibertat, els drets de les persones, la seva capacitat de decisió.

Globalització i fragmentació informativa

Aquest gran debat em sembla honestament el més central d'aquest final de segle i la clau de molts dels fenòmens més inquietants que s'hi detecten, des de l'esclat d'allò que anomenem integrisme islàmic fins a la fractura social en les societats occidentals de forta immigració, sense oblidar els riscos d'arrelament dels totalitarismes a les societats d'escassa tradició democràtica. I és un debat que afecta d'una manera molt especial el món dels mitjans de comunicació. També en el món dels mitjans de comunicació –fins i tot dels convencionals, que continuen essent a hores d'ara hegemònics– hi ha una tensió entre la

globalització de la CNN i la fragmentació de milions d'iniciatives comunicatives destinades a públics molt determinats, molt definits geogràficament, ideològicament, sectorialment. Tenim un sistema de comunicació planetari a través del qual tot el món rep al mateix temps els detalls de la vida sexual de Bill Clinton, però tenim diaris, revistes, emissores de ràdio o de televisió que dirigeixen missatges autoreferents i autoafirmatius a segments molt definits de la societat. Aquesta doble tendència exigeix alguna mena de pacte. Els riscos en són enormes. D'una banda, la construcció d'un únic espai comú i sense matisos on probablement un centre imposi a l'amplíssima perifèria una agenda temàtica única i una forma d'expressió cultural uniformada. De l'altra, una

fragmentació aïllacionista on, al marge de les grans notícies, cadascú parli estrictament per als seus, de manera que esdevingui cada vegada més incomprendible per als altres, amb mitjans de comunicació cada cop més «confessionals» –i no sols en el sentit religiós, sinó també en el polític, en l'ideològic, en l'esportiu, en el comunitari– i més endogàmics. El pacte no és senzill ni tan sols de formular. Però em sembla obvi que el fonament d'aquest pacte ha d'estar constituït pels drets humans consensuats universalment, concebuts com a universals. Uns valors amb vocació planetària. I, a partir d'aquí, allò que deia Amin Maalouf: universalitat dels valors, diversitat de les expressions culturals. **V. V.**

Notícies

L'EPRA i el dret a la intimitat.

En la darrera reunió celebrada per l'EPRA (Plataforma Europea d'Instàncies de Regulació) es van estudiar, sobretot, temes relacionats amb el dret a la intimitat. El representant francès va explicar l'abast de la nova llei que prohibeix fotografiar ciutadans detinguts per possibles delictes però que no han estat condemnats. Mesures semblants són previstes en la legislació del Regne Unit, Gran Bretanya, Suècia i Dinamarca. A la reunió, celebrada el passat mes de novembre a Aix-la-Chapelle, hi van assistir representants de vint-i-una instàn-

cies de regulació i es va estudiar, també, una proposta de senyalització de la publicitat en relació als seus possibles continguts violents. També es va acordar demanar al grup de treball Oreja, que estudia la política audiovisual de la Unió Europea, que accepti consultar l'EPRA en els temes relacionats amb la regulació sobre continguts.

Presència del CAC en unes jornades amb jutges i periodistes.

El president del CAC, Lluís de Carreras, va participar en les jornades «Justicia, información y opinión pública ¿un conflicto de valores?» que el Consejo General del Poder Judicial i l'Asociación de la Prensa de Madrid van organitzar durant el passat mes d'octubre. Concretament, Lluís de Carreras va prendre part en un debat sobre «Televisión y juicio penal. El acceso de las cámaras a las audiencias públicas y el tratamiento televisivo de las noticias criminales» on va presentar l'estudi –i el pos-

terior dictamen– encarregat pel CAC sobre els anomenats «judicis paral·lels»; un dictamen que, com se sap, va ser assumit pel Col·legi de Periodistes de Catalunya i per l'Audiència Territorial. En aquestes jornades hi van participar, entre d'altres, Javier Delgado, president del Tribunal Suprem i del Consell General del Poder Judicial; Jesús de la Serna, president de l'Asociación de la Prensa de Madrid; i Llorenç Gomis, president del Consell de la Informació de Catalunya.

Drets Humans i protecció de l'activitat del periodista

Marc Carrillo Catedràtic de Dret Constitucional.
Universitat Pompeu Fabra.

■ Derechos Humanos y protección de la actividad del periodista

¿Pueden los periodistas del mundo sentirse protegidos por los derechos que proclama el artículo 19 de la Declaración Universal de los Derechos Humanos? ¿Garantizan las formas de gobierno imperantes el respeto a la libre expresión y el derecho a comunicar y recibir información?

■ Human Rights and press freedom

Can journalists around the world feel protected by the rights proclaimed in article 19 of the Universal Declaration of Human Rights? Do the forms of government currently in power guarantee respect for freedom of expression and the right to receive and impart information?

■ Droits de l'Homme et protection de l'activité du journaliste

Les journalistes du monde entier peuvent-ils se sentir protégés par les droits proclamés à l'article 19 de la Déclaration universelle des droits de l'homme ? Les formes de gouvernement actuelles garantissent-elles le respect de la liberté d'expression et le droit à communiquer et à recevoir des informations ?

Al cap de cinquanta anys, els professionals de la informació d'arreu del món poden fer seu l'article 19 de la Declaració Universal dels Drets Humans? Poden sentir-se protegits pels drets que proclama? Les formes de govern imperants garanteixen el respecte a la lliure expressió i el dret a comunicar i rebre informació? Com és prou conegut, aquest article estableix el següent: «Tot individu té dret a la llibertat d'opinió i d'expressió; això comporta el dret a no ser inquietat per causa de les opinions i el de cercar, rebre i difondre les informacions i les idees per qualsevol mitjà d'expressió i sense consideració de fronteres».

Un comitè presidit per Eleanor Roosevelt va redactar un projecte que donaria lloc, després de nombroses esmenes, a aquesta important però simbòlica Declaració, adoptada a Nova York el 10 de desembre de 1948, per la Resolució 217 de l'Assemblea General de l'ONU. Va ser aprovada per quaranta-vuit vots a favor, cap en contra i vuit abstencions (el bloc soviètic, Sud-àfrica i l'Aràbia Saudita). Enguany se'n celebra el cinquantè aniversari.

Va ser una Declaració important, perquè apareixia després de la confrontació bèl·lica mundial de 1939-45, en la qual va ser derrotat el totalitarisme nazi-feixista que amenaçava la humanitat. També era important perquè establia un model de convivència política i social que havien de respectar els Estats membres de l'ONU en el marc d'una forma de govern liberaldemocràtica. Per les mateixes raons, la seva rellevància continua present al cap de mig segle, tal com ho reflecteixen un bon nombre de constitucions que, en matèria de drets i llibertats, han estat inspirades en la Declaració del 1948. I un bon exemple n'és l'article 10.2 de la Constitució espanyola, que estableix que els drets que s'hi reconeixen seran interpretats de conformitat amb aquella Declaració. Tanmateix, també és una Declaració simbòlica per a més de la meitat dels Estats membres de ple dret de l'ONU que encara avui estan organitzats sota formes de

govern no democràtiques, si no profundament contràries al més mínim respecte envers els drets humans més elementals. Resulta obvi que, en aquestes latituds, parlar de llibertat d'expressió i de dret a la informació és una pura fal·làcia i, per tant, la situació del periodista és d'una flagrant indefensió professional, a la qual s'afegeix el permanent risc per la llibertat personal i, fins i tot, la mateixa integritat física.

L'exemple negatiu de l'Argentina

Però aquests riscos també apareixen en estats com ara l'Argentina, que han retornat al sistema democràtic, però en què l'exercici efectiu de les llibertats públiques és encara força qüestionable. Així ho demostra l'assassinat, al gener del 1997, del cronista gràfic José Luis Cabezas, amb la possible implicació de membres de la policia; o les amenaces i agressions a periodistes, considerades pel singular president de la República, Carlos S. Menem, com «gajes del oficio», segons que denuncia l'informe d'Amnistia Internacional del 1998. Aquest exemple es pot estendre a altres Estats, especialment a Llatinoamèrica i Àsia, que formalment s'integren en el sistema democràtic, però on la manca de tradició democràtica, afegida a la tutela que hi duu a terme l'exèrcit o la pressió que hi exerceixen altres poders fàctics, són elements que condicionen, o fins i tot hipotequen, l'exercici efectiu dels drets de l'article 19 de la Declaració.

Si aquesta reflexió la traslладem a l'àmbit dels Estats en què el sistema i els valors democràtics estan més consolidats, el panorama que presenten els drets de l'article 19 a les acaballes del segle xx ofereix dades d'interès especial. Sense que l'ordre de prelació aquí exposat tingui un significat especial, es podria dir, d'entrada, que un factor que ha aparegut fa poc, que és la comunicació per Internet, ha suposat l'inici d'una autèntica revolució en el món de la informació. La rapidesa, la facilitat d'accés i la senzillesa per transmetre un missatge per la xarxa virtual, amb independència de la seva extensió (el recent Informe Starr als Estats Units, arran del patètic cas Clinton/Lewinsky, n'és un bon exemple) ha deixat descol·locats els mitjans de comunicació convencionals, que han trobat en Internet un instrument de transmissió d'informació que els pot fer

la competència. Davant d'aquesta circumstància, al periodista se li planteja el repte professional d'oferir un producte informatiu que alhora superi les exigències habituals d'informació diligent, pluralista i sense autocensura, i que continuï essent atractiu davant la conjuntural agressivitat que en aquest sentit pot mostrar Internet.

Ara bé, la informació i la lliure expressió als països democràtics també planteja problemes de tipus, diguem-ne, més clàssic. Potser el més fonamental el constitueixen les garanties d'efectiva independència per exercir la professió en el si de la mateixa empresa de comunicació. De vegades, la llibertat que des dels mitjans de comunicació es proclama en benefici de la societat no troba una actitud paral·lela en el seu funcionament intern. Aquesta incoherència és promoguda i mantinguda per grups empresarials i per majories polítiques –especialment en els mitjans de titularitat pública– que entenen la informació com una lògica derivació de la propietat mercantil sobre l'empresa de comunicació i com un dret sotmès a criteris d'oportunitat política. Tanmateix, aquesta patologia, que es manifesta de manera més intensa especialment en els Estats de tradició democràtica més recent, queda apaivagada en aquells en què els drets de l'article 19 de la Declaració són considerats patrimoni democràtic inqüestionable. Però no solament per aquesta garantia difusa, sinó també per l'existència de normes públiques (que tutel·len drets específics com ara el secret professional, la clàusula de consciència o els drets de propietat intel·lectual) i normes d'autoregulació professional entre empreses editores i periodistes (codis deontològics, estatuts de redacció, òrgans d'autocontrol, societats de redactors, etc.), que, en el seu conjunt, constitueixen un fre als abusos que de vegades es pugui cometre sobre el professional de la informació.

Gegantisme i condicionament

De vegades aquest garantisme no impedeix la permanència d'una soterrada complicitat entre periodistes i empreses per sotmetre la informació i la lliure expressió –al preu que calgui– als interessos polítics, a la dictadura de l'audiència i als condicionaments de la publicitat, fent abstracció –en l'espai europeu de comunicació audiovisual– de les

limitacions que estableix l'anomenada «Directriu sense fronteres». En aquests casos, el periodista esdevé una baula més d'una cadena que genera, especialment en els mitjans audiovisuals, un producte informatiu i, en general, una programació relacionada amb la informació, de molt baixa qualitat.

Per la seva banda, als Estats Units, la presència d'una reputada premsa escrita no exclou el fet que la condició de periodista estigui essencialment vinculada a un contracte de treball i en depengui; la seva vigència és el factor que, al cap i a la fi, atorga aquesta condició professional, circumstància que objectivament genera una inseguretat especial i el perill de subordinació a criteris informatius espuris.

Si plantejem l'estat de la informació des d'una perspectiva més general, en un món cada vegada més afectat per la globalització –concepte ja tòpic però cada vegada més real– de les decisions polítiques, les variables econòmiques o les pautes culturals, podem constatar que l'augment de la informació que arriba al ciutadà no sempre és sinònim de ciutadà més ben informat. La quantitat no sempre equival a qualitat, és a dir, a informació indiscriminada i no selectiva. Convé recordar, en aquest sentit, que, malgrat el pas del temps, continua vigent el que va denunciar fa anys

l'Informe McBride: la informació difosa pateix un filtre previ per part de les agències adscrites als grans grups de la comunicació, que dissenyen els temes de l'actualitat en funció de criteris que no sempre s'adiuen al fet noticiable i al seu tractament rigorós, però sí que es mostren molt sensibles a l'efecte «impacte», és a dir, a una concepció conjuntural i oportunista de la notícia. El resultat n'és que hi ha zones del planeta que sembla que no existeixin i, quan aconsegueixen aparèixer a l'escena informativa, ho fan de manera superficial i simplificada.

Des d'Europa, la Declaració del 1948 és evident que ofereix més garanties per al professional de la informació. A més de la influència constatada en diverses constitucions, i tot i que ella mateixa no preveu cap instrument de garantia jurisdiccional que assegurí el respecte de l'article 19, el fet que el Tribunal Europeu de Drets Humans tingui aquesta potestat sobre els drets reconeguts a la Convenció de Roma del 1950 permet que, a través de la tutela de les llibertats d'expressió i d'informació dels seu article 10, els periodistes europeus gaudeixin d'una garantia addicional de la qual no disposen la resta dels seus col·legues del planeta. **M.C.**

Drets Humans i mitjans de comunicació al llindar del segle XXI

Francesc Casares Advocat. President de la Comissió Catalana per a la Commemoració del Cinquantè Aniversari dels Drets Humans.

■ Derechos Humanos y medios de comunicación en el umbral del siglo XXI

Los medios de comunicación son un instrumento básico para ejercer una acción pedagógica sobre la sociedad. Por consiguiente, tienen que contribuir en una educación que tienda al pleno desarrollo de la personalidad humana y al fortalecimiento del respeto a los derechos humanos y a las libertades fundamentales.

■ Human Rights and the media here at the threshold of the 21st century

The media are an essential tool for educating society. Consequently, they should contribute to learning that leads towards full development of the human personality and to the strengthening of respect for human rights and the fundamental freedoms.

■ Droits de l'Homme et médias au seuil du XXIe siècle

Les médias sont un instrument fondamental pour exercer une action pédagogique sur la société. Par conséquent, ils doivent contribuer à une éducation tendant à assurer le plein développement de la personnalité humaine et le renforcement du respect des droits de l'homme et des libertés fondamentales.

A París, ara fa cinquanta anys, de la mà de les Nacions Unides, s'escrivia una pàgina històrica: la Declaració Universal dels Drets Humans. Aquell text breu i comprimit estava format per un preàmbul lluminós i trenta articles redactats de manera senzilla, entenedora i contundent. Alguns d'aquests articles anunciaven principis de greu ressonància històrica: llibertat, igualtat, fraternitat; uns altres feien referència al codi genètic que havia de guiar el creixement d'aquella Declaració: universalitat, indivisibilitat i interdependència. Però d'altres eren crits punyents, com personatges sortits del Guernica de Picasso: dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat; ningú no serà esclau ni torturat ni detingut o pres ni desterrat arbitràriament; d'altres apuntaven a normes de convivència indispensables: respecte a la vida privada, el dret a circular i a triar la residència o a sortir del país o a casar-se i a fundar una família o a gaudir d'una propietat (no pas necessàriament individual, sinó també de manera col·lectiva). Hi havia altres articles que volien configurar les bases d'una societat política edificada sobre la llibertat de pensament, de consciència, de religió, d'opinió i d'expressió, de reunió i d'associació i, sobretot, de participació en el govern del propi país. Però encara hi havia uns altres preceptes que semblaven crits de socors des de la profunditat de les privacions de bona part de la humanitat: són els drets econòmics, socials i culturals –els nouvinguts–, amb una càrrega explosiva de la qual pocs eren conscients. Així, el dret al treball, a la retribució que satisfaci les necessitats de la persona i de la família, a la llibertat sindical, a condicions de treball dignes i, en definitiva, a un nivell de vida que garanteixi per a la persona i la seva família el benestar a què tothom té dret. I el dret a l'educació gratuïta... I, finalment, la referència a aquesta gran utopia, encara intacta, d'un ordre social i internacional en què els drets i les llibertats proclamats en aquesta Declaració puguin ser plenament efectius.

Doncs bé, el 10 de desembre d'enguany podrem commemorar el cinquantè aniversari de la proclamació d'aquest text, que –no en tinc cap dubte– serà la Bíblia del segle XXI.

En aquests cinquanta anys transcorreguts d'ençà d'aquella efemèride, els drets humans com a clau d'interpretació dels problemes i dels conflictes mundials no han deixat de créixer. I avui, en aquest final del 1998, no hi ha referència a cap tema d'actualitat estricta en els mitjans de comunicació que no impliqui d'alguna manera la consideració dels drets humans. Seria fàcil fer-ne la prova i recordar les fotografies, els articles de fons, els editorials, les imatges sonores i visuals que ens envolten: Pinochet, les devastacions de l'huracà Mitch a l'Amèrica Central, Fidel Castro, el naufragi de les «pasteres», la contaminació de l'atmosfera... Tot conflicte, contradicció, insuficiència o privació avui s'ordena, explícitament o tàcitament, en funció de la transgressió o el compliment dels drets humans.

La Declaració, com a punt de referència

Per això, les Nacions Unides (mare de la criatura) van decidir recomanar que durant tot aquest any es posessin en marxa un seguit d'actuacions destinades a recordar la importància d'aquell fet històric. Així, a Catalunya, un conjunt d'organitzacions no governamentals que tenen com a objectiu la difusió i la defensa dels drets humans van promoure la constitució d'una comissió a la qual han concorregut les principals administracions i institucions de Catalunya. El govern de la Generalitat, per la seva banda, també va crear una comissió dins el seu marc institucional. Totes dues comissions treballen conjuntament i coordinadament per commemorar dignament aquest cinquantè aniversari i convertir-lo en un punt de suport on fer pivotar una gran palanca que ajudi a mobilitzar l'opinió pública i la consciència social a favor dels drets humans.

Els mitjans de comunicació, com a instrument bàsic per a l'acció pedagògica sobre la societat, haurien de contribuir a la consecució d'aquell objectiu de manera clara i decisiva. El desconeixement i els menyspreu dels drets humans han originat actes de barbàrie que han ultratjat la consciència de la humanitat, tal com es diu al preàmbul de la Declaració. Cal insistir, doncs, en

el coneixement i l'estima dels drets humans. Un dels articles de la Declaració (art. 26) proclama que l'educació tendirà al ple desenvolupament de la personalitat humana i a l'enfortiment del respecte envers els drets humans i les llibertats fonamentals, promourà la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i grups ètnics o religiosos i fonamentarà les activitats de les Nacions Unides per al manteniment de la pau. Aquest objectiu no correspon únicament als educadors i a les famílies (encara que els correspon, segurament, en primer lloc), sinó que també correspon als mitjans de comunicació, especialment als audiovisuals, que tenen, avui, un gran poder de penetració.

Com cal abordar des dels mitjans de comunicació el tema dels drets humans? Algú pensa que demanem sermons, conferències o prèdiques avorrides sobre aquesta qüestió? Doncs no, de cap manera. Partint, això sí, del reconeixement de la gran importància que tenen els drets humans i situant-los, per tant, en el lloc prioritari que els correspon, els mitjans de comunicació i especialment els audiovisuals hauran de combinar les seves pròpies tècniques sobre dos fronts: mostrar, d'una banda, els grans drames que pateixen tots els qui no poden gaudir dels drets humans, fent moure la consciència i la voluntat dels qui són responsables d'aquestes privacions, i, de l'altra, explicar en positiu allò que es fa i allò que encara falta per fer per donar compliment a aquell mandat universal.

Mitjans audiovisuals: denúncia i pedagogia

El missatge audiovisual, per tant, ha de mostrar, sense pudor (però amb el necessari respecte a la dignitat de les persones) els efectes de la misèria, de les malalties, de la ignorància, de les discriminacions, de les tortures i de la violència allà on es produeixin. Ha de mostrar amb tota cruesa l'inacabable seguici dels actes de barbàrie a tot arreu on es manifestin. Però, al mateix temps, ha d'iniciar una acció de pedagogia a través de col·loquis, entrevistes, etc., sobre la història dels drets humans, sobre els textos legals en què s'incorpora, sobre els instruments jurídics i els organismes de garantia: els que existeixen i els que manquen (per exemple, un tribunal penal internacional que jutgi i castigui els delictes contra la humanitat). I, al mateix temps, ha d'ajudar a divulgar

i a fer conèixer les actuacions positives: la lluita que duen a terme moltes ONG arreu del món, els organismes i els programes de l'Organització de les Nacions Unides que treballen en favor del desenvolupament i la pau (per exemple, el PNUD, la FAO, la UNICEF, la UNESCO, etc.). També és bo i necessari fer memòria de les grans figures, dels lluitadors en favor dels drets humans al llarg de tota la història (des de Gandhi fins a Joan XXIII, per exemple), tant si ens resulten llunyans com si els sentim propers (a Catalunya, tenim els casos de Francesc Layret, Pau Casals, el Noi del Sucre, el bisbe Casaldàliga). No calen mitificacions ni altars, però tampoc cal deixar que aquests noms s'enfonsin en l'oblit.

És ben segur que bona part d'això ho duen a terme els mitjans de comunicació; però també hi ha una pedagogia negativa, que consisteix a evitar tot allò que enterboleix la tasca positiva. I és aquí on, segurament, molts mitjans de comunicació hauran de fer un examen de consciència a fons. No es treballa pels drets humans quan s'exhibeix el luxe, la malversació, la violència, la morbositat, la frivolitat, la competitivitat agressiva. Si es diu que una imatge val més que mil paraules, també es pot dir que una mala imatge esborra mil paraules bones. Ara bé, uns mitjans de comunicació al servei d'una gran pedagogia en favor dels drets humans demanen uns mitjans independents, que facin del santuari de la seva llibertat una fortificació inexpugnable enfront de l'ofensiva del partidisme polític, dels fonamentalismes de qualsevol classe o de la imparable força dels diners.

Al cap i a la fi, allò que demanàriem en aquest tombant de segle als mitjans de comunicació seria que consideressin que una concepció comuna d'aquests drets i aquestes llibertats és de la més gran

importància per a l'acompliment dels compromisos que la gran majoria d'Estats han acceptat en signar aquella Declaració Universal dels Drets Humans, tal com es llegeix en el seu preàmbul.

Els tres principis dels Drets Humans

Aquesta implicació en una tan alta missió pedagògica s'haurà de fer guiant-se pels tres principis que regeixen els drets humans: el de la seva universalitat, és a dir, predicar el reconeixement dels drets arreu del món i per a tothom. Això vol dir que cal parar atenció no solament a les grans insuficiències del Tercer Món, sinó també a les mancances que posa de manifest aquest quart món immediat, ja sia a Nova York o a Barcelona.

També cal tenir en compte la seva indivisibilitat, és a dir, cal defensar tot tipus de drets, no sols els de caràcter civil o polític (que són els únics que trobem a faltar els ben instal·lats en la suficiència i el confort), sinó també els drets econòmics, socials i culturals dels quals estan privats més de mil milions de persones de tot el món.

I, finalment, la seva interdependència, és a dir, el fet de ser conscients que les lesions d'uns drets, siguin els que siguin, deixen inoperants els d'un altre ordre. El qui viu al costat d'un miseriós (i en un món globalitzat que els mitjans de comunicació ens fan petit, tots hi vivim) no és lliure per molt que ell s'ho pensi.

Cal que els mitjans de comunicació siguin conscients que l'objectiu últim del respecte i el compliment dels drets humans queda perfectament definit a l'article 28 de la Declaració: «Tota persona té dret a un ordre social i internacional en què els drets i les llibertats proclamats en aquesta declaració puguin ser plenament efectius». **F.C.**

Els drets dels infants: una defensa gens fàcil

Ramon Buscallà i Corominas Director General
d'Atenció a la Infància.

■ Los derechos de los niños: una defensa nada fácil

Es preciso anteponer los derechos de los niños a los derechos de los adultos. Deberíamos mirar el mundo con sus ojos. En este artículo se exponen algunas situaciones en las que el menor se convierte en víctima y en las que la defensa de sus derechos es compleja pero posible.

■ Children's rights - complex to defend

Children's rights should be given priority over adults' rights and we should learn to look at the world through their eyes. This article exposes some of the situations in which a child becomes a victim and argues that while defending children's rights is complex, it is nevertheless possible.

■ Défense des droits des enfants: un exercice difficile

Il importe de faire passer les droits des enfants avant les droits des adultes. Nous devrions regarder le monde à travers eux. Dans cet article sont exposées des situations où le mineur devient victime et où la défense de ses droits est complexe mais possible.

En els darrers anys, s'ha avançat molt i s'han fet passos de gegant en el reconeixement i la defensa dels drets humans. Seria injust no admetre-ho. En la línia de la Declaració Universal dels Drets Humans i de la Convenció dels Drets dels Infants, la comunitat internacional ha estat especialment sensible a la promoció de la protecció de la infància davant tota situació d'abús, explotació, agressió o atemptat contra els drets dels infants. La Constitució, en la mateixa línia, proclama el dret de tots els ciutadans a viure segons els principis de llibertat, justícia i benestar; l'article 39.4 hi fa una inflexió especial quan afirma que els infants gaudiran de la protecció prevista en els acords internacionals que vetllen pels seus drets.

Dia rere dia, però, se'ns presenten nous reptes i noves dificultats que posen a prova la capacitat operativa de les societats desenvolupades i democràtiques. No ens referim explícitament a infants de països subdesenvolupats, explotats laboralment, maltractats i/o d'objecte d'abús no sols per la seva pròpia situació cultural de pobresa i de misèria, sinó també per l'abús, deplorable i incomprensible, per exemple, dels milers de turistes pederastes sexuals; ens referim a la defensa dels drets dels infants i adolescents dels anomenats països desenvolupats, entre ells Catalunya.

S'han definit i enumerat els drets, s'ha legislat, s'han difós, es coneixen i hi ha una voluntat general decidida de respectar-los, però hi manca la darrera fase, que requereix un esforç constant: la posada en pràctica d'una protecció i una defensa reals.

Malgrat tot el desplegament de la prevenció i de la disponibilitat de recursos de tota la xarxa del sistema català de serveis socials, de la xarxa d'equips especialitzats i de la Direcció General d'Atenció a la Infància, hi ha factors en la defensa dels drets dels infants, la defensa dels seus interessos superiors, del que aquests infants i adolescents necessiten per al seu desenvolupament integral, que a la pràctica resulten

gairebé impossibles de fer realitat. Aquests elements es converteixen en el gran repte per a les institucions que tenen encarregada aquesta funció i per a la societat en general, perquè n'evidencien les contradiccions.

Els infants encara no tenen, a causa de la seva feblesa, un tractament preferent per part de tota la societat i dels marc legislatiu i administratiu, perquè sigui possible una assistència i una protecció eficaces.

La decidida protecció dels més indefensos

Els infants maltractats i víctimes haurien de gaudir d'un tracte preferent per tal d'evitar que el seu patiment no els faci irrecuperables per a la convivència social i perquè no es converteixen en botxins i perpetuïn la cadena d'abusos i maltractaments.

No poques vegades, quan s'ha de fer justícia per conductes delictives d'adults respecte de menors, les mateixes víctimes en pateixen les dobles conseqüències i qui en surt primat és l'adult abusador, precisament en defensa, també, dels drets que l'assisteixen.

El menor-víctima no disposa dels recursos que té un adult per sortir ben parat de situacions traumàtiques, precisament per la seva plasticitat, ja que pot quedar afectat psicològicament i personalment amb unes seqüeles irreversibles. Per això cal ser especialment curosos. També perquè l'infant que no té reconeguts els seus drets bàsics i fonamentals –nom, pàtria, edat– està en situació de ser objecte d'abús per tothom perquè no és de ningú.

La tasca preventiva i educativa és molt important, és imprescindible, però aquí analitzem la defensa dels drets dels infants víctimes, que ja han rebut l'impacte de la conculcació dels seus drets. L'Administració competent, la Direcció General d'Atenció a la Infància a Catalunya, està obligada –i en funció d'aquesta obligació actua– a trobar fórmules per aconseguir una veritable empara i protecció. Com atendre els infants que han vist conculcats els seus drets, per tal de restablir-ne de manera eficaç i efectiva l'equilibri psicològic deteriorat?

Podem reflexionar sobre dos grups d'infants i adolescents. Podríem fer-ho aprofitant el símil de les curses automobilístiques, en les quals es poden produir dues incidències:

a: Mal posicionament a la graella de sortida; sortida dolenta i accidentada. És el cas de nois no desitjats i rebutjats als quals la seva situació de pobresa i marginació pronostica una cursa perdedora. Podem parlar dels menors immigrants indocumentats, no acompanyats, la presència important dels quals a l'àrea metropolitana de Barcelona ha estat notícia d'impacte aquests darrers mesos.

b: Greu incident (accident) en els primers quilòmetres, fins i tot amb bona sortida, sense capacitat perquè la intervenció del box sigui reeixida. Podem parlar de menors víctimes d'abusos sexuals.

En el primer cas, ens referim a adolescents amb alt risc social, i en el segon, a infants amb alt risc personal.

Immigrants indocumentats, no acompanyats

A Catalunya, hi arriben infants que van de camí a la resta d'Europa o que hi cerquen residència, que vénen per trobar-hi alguna cosa millor..., però els seus hàbits de funcionament són els del país d'origen: són adolescents del carrer, fills de la pobresa i, mentre no adquireixin confiança en els organismes que han de vetllar per acollir-los, no podran substituir la seva manera de sobreviure indignament dins la marginalitat.

La situació de precarietat és tan gran que veritablement no tenen el mínim per poder ser. No tenen ni un nom registrat ni per descomptat una família a qui recórrer. Aquest és el cas d'aquests adolescents indocumentats, no acompanyats. Aquest origen, l'inici de la cursa desafortunada, configura la seva manera de fer i de ser. És una habituació interioritzada, difícil de canviar perquè constitueix la seva seguretat, la seva, tot i que dissortada, manera de viure.

Ens trobem davant el repte de portar a la pràctica l'article 8.2 de la Convenció dels Drets dels Infants: «Quan un infant sigui privat il·legalment d'alguns dels elements de la seva identitat o de tots ells, els Estats hauran de prestar l'assistència i protecció adequades per tal de restablir la seva identitat».

La manca d'identitat fa vulnerables aquests adolescents, els col·loca en situació de risc i de dependència; cauen en les xarxes i màfies d'explotació i no en poden sortir..., no són ningú. Així romanen i es reïfiquen, poden arribar a ser objectes en mans dels seus propietaris adults.

La qüestió és la següent: Com protegir i emparar aquest infants i com defensar els seus drets en aplicació de la Convenció dels Drets dels Infants, per evitar que, com a no registrats, no identificats, siguin presa fàcil dels traficants i explotadors laborals, sexuals, quan ells mateixos no desitgen ser identificats, ni protegits, perquè recelen de tot adult que representi l'estatus quo? Volen viure de la manera que han après i saben; viuen i volen viure al carrer perquè és on han viscut sempre en el seu país d'origen. Es neguen a ser ajudats i defensats per tot adult que representi l'oficialitat, l'administració; els seus interessos i desitjos entren en contradicció amb el que necessiten i amb els interessos i desitjos (normes) de la societat que els acull.

Per ajudar-los, caldrà que mediadors culturals especialitzats actuïn al carrer per generar confiança, per poder-los donar un nom i una identitat, per poder-los documentar i per poder-los alliberar de la seva pròpia història i de les mans dels qui els exploten abusant de la seva precarietat i el seu estil de vida. Europa, Espanya, Catalunya han de cercar i trobar fórmules per atendre'ls. Els treballadors socials, per mitjà de programes especialitzats però integradors, lluny de programes gratuïts permanents que perpetuïn la dependència, han de fer-los arribar un missatge entenedor pel qual assumeixin progressivament la responsabilitat dels seus actes, perquè acceptin la tutela de l'Administració, acceptin la integració i, en definitiva, acceptin els avantatges de ser algú i de ser legals, cosa que els permetria la inserció laboral i social. També tots els ciutadans per solidaritat han d'actuar amb coherència donant suport a l'Administració responsable, posant en coneixement seu els casos d'explotació, denunciant els treballs en economia submergida i comunicant qualsevol sospita fonamentada de situacions de desemparament.

La defensa dels drets i interessos d'aquests infants serà complexa però possible si, amb l'actuació de mediadors culturals especialitzats i per mitjà de recursos adients que atenguin les seves necessitats bàsiques, es guanya la seva confiança i predisposició per admetre l'emparament i la tutela. Alliberats de xarxes i màfies, que ja els han imposat la llei del silenci i se n'han apropiat com a esclaus al servei dels seus miserables interessos, podran trencar el seu destí fatal.

Demostrarem el nivell de societat desenvolupada que diem tenir quan aquests adolescents siguin posats a disposició de la Direcció General d'Atenció a la Infància per la via del treball social i no pas per la via del treball policial.

La protecció dels menors víctimes dins d'un procés judicial

La cursa, que havia arrencat amb més o menys bon ritme, queda alterada per un accident que no tan sols pot impedir que acabi la cursa sinó que pot deixar seqüeles permanents en el pilot. D'altra banda, una mala intervenció dels equips sanitaris pot agreujar la salut del pacient.

Els infants víctimes de maltractaments greus o d'abusos sexuals en edats més o menys primerenques requereixen actuacions preferents i coordinades perquè no es provoqui més perjudici que no pas benefici en el moment de donar-los ajut i protecció.

Deixant de banda, no perquè sigui menys important, el trauma de la separació de l'abusador o maltractador quan s'hagi de produir, pels lligams afectius que l'infant hi pugui tenir, té una importància cabdal la cura necessària i preferent que ha de merèixer aquest infant en tot el procés judicial.

Cal obrir un procés declaratori contradictori especialitzat, perquè el dret a la defensa i a la innocència de l'encausat adult no vagi en contra dels drets legítims dels infants. Els processos declaratoris i interrogatoris, per tal que siguin creïbles, com afirma el pediatre Michel Roussey, han de complir la regla de les 5 «C»: claredat, coherència, consistència, certesa, celeritat.

En la majoria de processos judicials amb menors víctimes, s'esdevé, com han constatat psicòlegs canadencs al seu país, que un infant víctima és interrogat una mitjana de 26 vegades. Però, a més, l'infant víctima ha de passar sovint per altres circumstàncies reiterativament traumàtiques, com, per exemple, que el Tribunal Suprem ordeni a l'Audiència de Barcelona que repeteixi el judici d'unes nenes objecte d'abús pel seu pare, condemnat a 40 anys de presó, per tal que «confronti les nenes amb l'acusat i la seva mirada», ja que en declaracions anteriors les nenes havien estat col·locades darrere d'una mampara.

Ja sabem que en circumstàncies particulars de violència o maltractament intrafamiliar contra infants, no hi ha sovint cap altra prova que la paraula de l'infant contra la del presumpte autor, amb el qual, a més a més, hi ha ordinàriament un fort vincle afectiu, corromput o malmès, però vincle en definitiva. Encara que es vulgui negar, confrontacions d'aquests tipus, que els adults poden resistir, afecten realment l'infant víctima, en proporció indirecta a la seva edat.

Argumentar que una real contradicció amb la persona que acusa, si aquest és un menor, prima sobre qualsevol altre hipotètic perjudici per al desenvolupament del menor, significa no atendre'l, no protegir-lo i conferir-li una nova victimització. Una confrontació amb el pare, a certes edats, malgrat que sigui maltractador, afecta sempre. I, en tot cas, en el dubte fóra bo beneficiar la víctima.

Cap a l'aplicació d'un protocol bàsic

Per això, l'aplicació d'un protocol bàsic d'actuació en abusos sexuals i maltractaments de menors, que està pràcticament enllestit, gràcies a la col·laboració de les entitats implicades en els processos judicials amb infants víctimes, ha de permetre:

- Reduir la durada dels procediments on hi ha nens i nenes com a víctimes o testimonis.
- Limitar al mínim el nombre de declaracions (una o dues vegades) amb totes les garanties judicials; assistència d'un professional; evitar acaraments o reconstruccions dels fets...; utilitzar un llenguatge a l'abast de l'infant. Fer servir la discriminació positiva a favor dels nens ajudaria al seu desenvolupament integral alterat, i no per això deixaria de ser igualment vàlid i probatori per a la justícia.
- En els procediments que afectin un infant, valorar la seva capacitat de discerniment per escoltar-lo.
- No sotmetre el menor a reiteracions que el

confonguin i generin desconfiança envers la credibilitat que se li atorga.

· Sempre i en qualsevol cas, les seves declaracions i revelacions han de ser terapèutiques; han de minvar els efectes traumatitzadors de la víctima, provocats precisament per la defensa dels seus drets. I en aquesta defensa s'han d'involucrar totes les instàncies professionals, policials i judicials.

Finalment, i en síntesi, cal que, amb les complicacions i burocratitzacions dels adults, no compliquem més la vida dels infants víctimes. Hem d'esperar que aquests fets no determinin aquests infants, que puguin reconduir la seva vida, que es redueixin les seqüeles i que puguin construir una identitat i personalitat pròpies.

Malgrat una mala sortida o un accident a la cursa, també aquest infants i adolescents, amb les intervencions de qualitat dels operaris, valorades pels espectadors-ciutadans, que estimulin i donin suport a les intervencions, han de poder fer la seva cursa social i arribar a la meta d'una vida integrada i de benestar.

Cal un pacte global a fi de no utilitzar aquests temes per a l'enfrontament entre institucions, administracions i partits per mitjà d'una bel·ligerància mediàtica, atès que, un cop més, els més perjudicats també són els més febles. Als mitjans de comunicació i als mitjans audiovisuals, pel seu impacte i projecció, els correspon una tasca de primer ordre en la defensa dels drets dels infants i adolescents protagonistes-víctimes.

De ben segur que si anteposem els drets dels infants als drets dels adults, si mirem el món amb els seus ulls i si vetllem pels seus veritables superiors interessos, la defensa pràctica dels seus drets serà més fàcil i efectiva; en conseqüència, la seva vida i el seu futur seran millors. Aquesta serà una contribució qualitativa cabdal en aquest cinquantè aniversari de la Declaració Universal dels Drets Humans. **R.B.**

Els Drets Humans, un dret de la dona

Montserrat Minobis Periodista.

■ Los Derechos Humanos, un derecho de la mujer

Montserrat Minobis pone de manifiesto la situación de desigualdad de la mujer en el ámbito de los medios de comunicación social. Las recomendaciones de la Conferencia de Pequín, recientes estudios del Instituto de la Mujer y otros estudios elaborados por la Asociación de Mujeres Periodistas de Cataluña son algunos de los textos citados en este artículo.

■ Human Rights - A right for women

Montserrat Minobis exposes the inequality of women in the social media. The recommendations of the Beijing Conference, recent studies conducted by the Women's Institute and other analysis done by the Catalan Association of Women Journalists are just some of the items quoted in this article.

■ Les Droits de l'Homme, un droit de la femme

Montserrat Minobis met en évidence la situation d'inégalité de la femme dans le domaine des moyens de communication sociale. Les recommandations de la Conférence de Pékin, de récentes études de l'Institut de la femme et d'autres études conduites par l'Association des femmes journalistes de Catalogne sont quelques-uns des textes cités dans cet article.

Aquest títol és manllevat d'un document que Amnistia Internacional va elaborar com a part fonamental d'una campanya adreçada a la protecció internacional dels drets humans, de la declaració dels quals ara es compleixen cinquanta anys. I, tot i aquest llarg parèntesi des de la proclamació solemne, encara som molt lluny que els drets humans deixin de ser conculcats.

En aquest mateix document s'explica «que tot i que s'han observat avenços en l'articulació i implantació dels drets de la dona en molts països, en d'altres s'ha registrat una tornada cap a la barbàrie. Alguns Estats han trobat en l'ús sistemàtic de la violència sexual contra les dones una arma de guerra per degradar i humiliar poblacions senceres...» En el mateix preàmbul del document d'Amnistia Internacional s'assenyala també: «Les dones són les víctimes invisibles dels anys noranta, la gernació sense rostre que forma part del fons de les teles que retraten el terror i les penúries...» I més endavant remarca: «...les dones corren un doble perill. Discriminades per ser dones, tenen també les mateixes probabilitats –o més– que els homes de convertir-se en víctimes de violacions de drets humans. Molt pocs països tracten la dona com el mascle, malgrat les mesures que hi ha en el marc legislatiu i polític; la discriminació per raó de sexe continua essent una realitat internacional». I, finalment, en aquest mateix document, Amnistia Internacional proposa quinze mesures per protegir els drets humans de la dona que sintetitzo:

- Reconeixement dels drets humans de la dona com a universals indivisibles.
- Ratificació i aplicació dels instruments internacionals per a la protecció dels drets humans.
- Eradicació de la discriminació.
- Protecció dels drets humans de la dona durant els conflictes armats.
- Eliminació de la violació, de l'abús sexual i d'altres formes de tortura i maltractaments comesos per agents de l'Estat i auxiliars paramilitars.

- Prohibició de la persecució per llaços familiars.
- Protecció del dret a la salut de les dones sota custòdia.
- Prevenció de les violacions de drets humans contra dones refugiades, sol·licitants d'asil i desplaçades.
- Abolició de la pena de mort.
- Suport al treball de les organitzacions intergovernamentals i no governamentals.
- Foment dels drets de la dona com a drets humans a través de programes oficials d'educació i formació.
- Els grups polítics armats han de protegir els drets humans en relació amb la dona.

I si a aquesta declaració afegim l'article 7 («Tothom és igual davant la llei i té dret d'obtenir-ne la mateixa protecció sense distincions...») i el 23 de la Declaració Universal dels Drets Humans («Tota persona té dret al treball...»), conclourem que encara ens queda molt camí per recórrer si tenim en compte aquestes consideracions que són de caràcter general i que afecten totes les dones. Ara bé, si ens endinsem en l'àmbit estrictament professional i, encara més, en aquell que afecta el món del periodisme o dels mitjans de comunicació, cal que entrem a detallar alguns aspectes concrets dels mitjans que, malgrat els avenços, són lluny d'aconseguir la paritat «igual treball, igual salari». I, quant a això, ens podem referir als resultats objectius.

Dones i mitjans de comunicació

A la Conferència de Pequín de l'any 1995 i en la seva declaració final (la de la conferència oficial) es marcava un objectiu estratègic a dur a terme en l'apartat concret dels mitjans de comunicació de cinc punts (del 234 al 238), en què es posa de manifest la cada vegada més nombrosa presència de dones en els mitjans de comunicació, en què, tanmateix, poques dones han arribat a càrrecs en llocs de decisió o participen en consells de direcció i organismes que influeixin en la política dels mitjans. Remarca, també, la manca de sensibilitat cap a les qüestions de gènere, amb la qual cosa impossibilita l'eliminació dels estereotips. Posa l'accent en la projecció continuada d'una imatge negativa i degradant de la dona en els mitjans de comunicació (electrònics, impresos i audiovisuals), estimula la promoció de les dones tot potenciant-ne les capacitats, els coneixements i l'accés a les tecnologies de la informació, potencia la creació i el reforçament de mecanismes

d'autoregulació i el desenvolupament de mètodes per eliminar programes marcats pel gènere. I, finalment, la declaració de Pequín i, en concret, aquest objectiu estratègic insten els governs i altres sectors a promoure una política activa i visible d'incorporació de la perspectiva de gènere en les polítiques i els programes que duguin a terme la difusió dels mitjans de comunicació. Això són els objectius. Després, marca i explicita tot un seguit d'accions que cal emprendre tant pel que fa als governs com quant als sistemes de comunicació nacionals i internacionals, organitzacions no governamentals i associacions professionals de la comunicació. En poques paraules, Pequín recomana als uns i als altres el següent:

- 1** Incrementar la participació i l'accés de la dona a la comunicació i la presa de decisions en els mitjans de comunicació i, a través d'ells, a les tecnologies de comunicació.
- 2** Promoure una imatge equilibrada i no estereotipada de la dona en els mitjans de comunicació.

Sobre el paper, tot perfecte. La realitat, el dia rere dia, ens diu tota una altra cosa que reflectim tot seguit.

Un estudi recent de l'Institut de la Mujer (presentat a Madrid a la primera d'octubre) constata que les dones directives o amb càrrec en els mitjans de comunicació de l'Estat espanyol no arriben ni a l'1%. Abans, però, un estudi de la Universitat Pompeu Fabra, referit al món laboral en línies generals, detectava que l'Estat espanyol era el país de la Unió Europea que presentava la pitjor taxa d'ocupació pel que fa a les dones. I els dos estudis que l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya ha dut a terme per als dos últims congressos de periodistes de Catalunya reblen el clau tant pel que fa a les qüestions salarials com a les de presència de les dones en llocs de responsabilitat i quant al gènere en les informacions.

La discriminació informativa en l'esport

En el volum titulat genèricament Gènere i informació, l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya planteja una anàlisi sobre la situació laboral i professional de la dona en els mitjans de comunicació a partir de la presència d'homes i dones a la premsa d'informació general i el tracte que donen a la dona esportista tant els diaris d'informació estrictament esportiva com els d'informació general. Per tant,

doncs, l'anàlisi partia de dos fets prou importants: l'aspecte quantitatiu i l'aspecte qualitatiu quant al gènere i el contingut de les informacions.

Pel que fa a l'anàlisi d'informació esportiva, les autores van constatar (d'altra banda, per desgràcia, era ja prou conegut) que la discriminació informativa en l'esport no se cenyia als nivells inferiors de joc, a les lligues o els torneigs d'àmbit nacional, sinó que superava totes les barreres, ja que van concentrar els seus esforços a seguir les informacions esportives femenines que van aparèixer durant tres setmanes (del 3 al 19 de febrer, del 24 al 30 d'abril i del 24 al 30 de juliol de 1995), en sis diaris, quatre d'informació general (El País, La Vanguardia, El Periódico i l'Avui), i dos d'informació esportiva (El Mundo deportivo i l'Sport).

Només cal que en donem unes breus dades: la mitjana d'espai dedicat a l'esport femení pels sis diaris durant les tres setmanes analitzades va ser del 3,13% i només el 4% de les notícies esportives publicades feien referència a dones. En total, hi van aparèixer 7.385 notícies esportives, de les quals 294 eren d'esport femení. Més de la meitat d'aquestes notícies, el 52,72%, eren de tennis. El 3,44% de les fotografies esportives publicades van correspondre a dones. En total, es van publicar 3.923 fotografies als sis mitjans i només 135 corresponien a dones esportistes. I, en aquest cas, el 73% de les fotografies d'esport femení eren de tennis. En definitiva, la conclusió que es desprèn de l'estudi és que la masculinització de l'esport i, per tant, de la informació esportiva és total. I una altra encara més rellevant i més greu és que l'esport femení és pràcticament clandestí, si n'exceptuem unes quantes dones que han pogut entrar en el circuit de la fama esportiva, gairebé totes elles pertanyents a l'àmbit del tennis. I el que és més important i alhora decebedor és que l'esport, més ben dit, el poder mimètic de la premsa o dels mitjans de comunicació en general (encara que no s'hagin analitzat els audiovisuals) sobre l'esport elabora els seus mites excloent de manera deliberada les dones i dóna una versió final de l'esport «només per a homes».

Persistència dels estereotips

Si ens aturem, ara, en l'anàlisi dels diaris d'informació general sobre la participació de les dones en els mitjans

i el tractament informatiu que es dóna a les dones, les xifres també són força eloqüents: quant a plantilles, d'un total de 266 professionals que ocupen càrrecs directius, 244 són homes i 22 són dones. En percentatges, el 91,73% són homes i el 8,27% són dones.

En el conjunt de textos escrits, les dones són autores de 739 textos (11,53%) i els homes, de 2.217 (34,60%).

Pel que fa a les fotografies, la generació i la producció d'imatges, se'n van comptabilitzar 2.581, de les quals 169 (6,55%) eren fetes per dones i 1.024 (39,67%) per homes.

En l'apartat de protagonistes de la informació, les autores van voler observar quina realitat social reflectien els mitjans. I la sorpresa, en aquesta qüestió, va ser digna d'un nou estudi: de 30.793 noms propis de persones, 3.659 eren de dones (11,88%) i 27.134, d'homes (88,11%).

Aquestes són només algunes de les dades més significatives que he extret dels dos estudis elaborats i publicats en un únic volum. Però la realitat que se'n desprèn és aclaparadora.

L'accés de la dona al món laboral és imparable; per aquesta mateixa regla de tres, l'augment dels mitjans de comunicació, i especialment els audiovisuals, ha permès que moltes dones s'hagin incorporat al món dels mitjans (a les facultats de Ciències de la Comunicació ja són majoria les estudiants i en la immensa majoria de les redaccions de qualsevol dels mitjans les dones superen amb escreix la presència masculina). Tot i així, la igualtat en la presa de decisions no es correspon amb aquesta presència majoritària, i, el que és més greu, els estereotips que han caracteritzat la presència de la dona en els mitjans de comunicació continuen plenament vigents, tot i que les lleis proclamin el principi d'igualtat i de no-discriminació. Per aquest motiu, doncs, encara ara hem de reclamar i exigir, especialment en aquest cinquantè aniversari de la proclamació dels Drets Humans, que els drets humans són un DRET DE LA DONA

Hi ha una frase feliç de Walt Whitman que a M. Aurèlia Capmany li agradava de recordar: «De la igualtat, com si m'hagués de fer cap mal donar als altres les mateixes oportunitats i drets que a mi, com si no fos indispensable per als meus propis drets que els altres posseïssin els mateixos». **M.M.**

Llibertat d'expressió i interpretació crítica dels fets

Ernest Udina Periodista. Coordinador del Centre Internacional de Premsa.

■ Libertad de expresión y interpretación crítica de los hechos

El balance de cincuenta años de libertad de expresión, en el sentido de la libre circulación de la información veraz, no puede ser ni triunfante ni derrotista. Los derechos de los periodistas se están vulnerando no sólo en África, Asia o América Latina, sino también en Europa e incluso en el seno de países democráticos o parlamentarios.

■ Freedom of expression and the critical interpretation of the facts

A review of the 50 years of freedom of expression, in the sense of free circulation of truthful information, can be neither triumphant nor defeatist. Journalists' rights are being infringed not just in Africa, Asia or Latin America, but also in Europe and in the very heart of democratic or parliamentary countries.

■ Liberté d'expression et interprétation critique des faits

Le bilan de cinquante ans de liberté d'expression dans le sens de la libre circulation de l'information véridique ne peut être ni triomphant ni défaitiste. Des violations des droits des journalistes sont enregistrées non seulement en Afrique, en Asie et en Amérique latine, mais aussi en Europe et y compris au sein de pays démocratiques ou parlementaires.

«L'existència d'uns mitjans de comunicació lliures i no sotmesos a censura és l'element essencial de tota societat democràtica», segons la Unió Europea, tal com recull el Parlament Europeu en un fullet explicatiu dels cinquanta anys de la Declaració Universal dels Drets Humans. Però «no és el mateix dir que tots els nens poden anar a escola que fer que aquesta sigui gratuïta i obligatòria», segons que molt bé descriu el fullet dels cinquanta anys elaborat per l'Associació de l'ONU a Espanya, amb seu a Barcelona. No és tampoc el mateix dir que la llibertat d'expressió –i per tant d'opinió i d'associació– és la columna vertebral de la democràcia que comprovar quantes fallades té aquest dret civil o de «segona generació», mentre que la vida pertany a la primera generació de drets, i els del desenvolupament, el medi ambient, la solidaritat i altres són els nous drets o de «tercera generació». Per a tots els drets, la llibertat d'expressió apareix com la condició sine qua non de la seva realització, com també per als drets futurs, que imaginatives escoles franceses situen en la quarta i fins i tot cinquena generació, relacionats amb les noves tecnologies i amb les biotecnologies.

En el cinquantè aniversari de la Declaració de l'Assemblea General de les Nacions Unides, celebrada a París el 10 de desembre de 1948, l'ONU ha insistit en múltiples declaracions que el concepte de drets humans és, per definició, dinàmic, cosa que dona a entendre implícitament que mig segle de drets humans no es poden considerar amb triomfalisme en la seva aplicació, sinó amb una progressivitat de la qual hi ha bones mostres. Una d'elles, no pas la menor, és la desaparició, per les seves pròpies contradiccions internes i no pas per l'enemic exterior, del totalitarisme dels sistemes del socialisme real de l'Est europeu, que constituïen un model històric de manca total de llibertat d'expressió.

L'ONU també ha intervingut en la polèmica sobre si els drets humans són individuals o col·lectius. L'alt

funcionari Gross Espiell diu que «no és admissible la pretesa incompatibilitat entre tots dos tipus de drets.» Es tracta d'una «doctrina» ben aplicable a la llibertat d'expressió, que no es pot acomplir sense grans, i petits, grups de comunicació. En realitat, la polèmica s'estén arreu no pas pel dret a l'expressió lliure, sinó per les inquietuds que a alguns provoca –Fernando Savater i Victòria Camps en són bons exemples a la pell de brau– el tema dels drets de les «minories nacionals».

Un balanç de lluita

El balanç de cinquanta anys de llibertat d'expressió, en el sentit de la lliure circulació de la informació veraç, no pot ser ni triomfant ni derrotista, sinó dinàmic o d'un procés de lluita contínua. Hi ha, d'una banda, el més mediàtic: els professionals de la llibertat d'expressió, dels mitjans de comunicació de masses, és a dir, els periodistes, continuen constituint la professió de més risc. L'informe del 1997 de Reporters sense Fronteres inclou els noms de 28 periodistes assassinats el 1996 per les seves opinions o en l'exercici de la seva professió en quinze països, entre els quals destaquen els vuit assassinats a Algèria i els quatre a Rússia. Hi ha, també, vint periodistes més morts el 1996, dels quals l'esmentada ONG investiga si van ser assassinats; vuit d'aquests eren russos. A llarg de l'últim quart de segle, es compten, segons el mateix informe, 64 periodistes «desapareguts» (vuit de Rússia, set de Guatemala, sis del Salvador, cinc de Bòsnia, quatre d'Algèria i quatre de Turquia, entre d'altres). Tanquen la crònica negra els 93 periodistes empresonats l'1 de gener de 1997: quinze a Etiòpia, tretze a la Xina, nou a Turquia, vuit a Síria, vuit a Kuwait, sis a Birmània, cinc al Vietnam, etc.

Per a Reporters sense Fronteres, tot i que les xifres del 1997 són en tots els capítols descrits lleugerament inferiors a les del 1996 i el 1995, «la cacera del periodista és una activitat sense risc, a l'Àfrica (amb Algèria com el país més perillós del món) o a l'Àsia (sobretot Rússia i Turquia), a l'Amèrica Llatina i fins i tot en països democràtics o si més no parlamentaris». Ni tan sols Europa es deslliura de les denúncies, des de l'extrema dreta que ataca diaris suecs fins a l'acomiadament de periodistes de TVE per part del govern del PP, des del metrallament de la residència

parisenca d'un periodista cors fins a la intervenció, per part de la justícia, de la línia telefònica d'un periodista suís. I és que, a més de la mediàtica violència antiperiodística, també hi ha moltes altres vies per frenar una llibertat d'expressió que només es pot concebre en lluita contínua, com a concepte «dinàmic», com diu l'ONU, i que encara és ben estàtic. Un altre exemple contundent n'és el fet que les dones directives en els mitjans de comunicació no arriben ni a l'1%, quan, en canvi, un terç dels redactors dels mitjans a Espanya són dones.

Consell de la Informació

No es pot negar una difusió considerable, arreu del món, de l'exercici del dret a la llibertat d'expressió, especialment en aquesta dècada final del segle. Tanmateix, excepte en els països de llarga tradició democràtica, els periodistes estan ben lluny d'allò que escrivia, el 1688, el primer teoritzador dels drets humans, John Locke, sobre l'estat natural de perfecta llibertat de l'home, que l'Estat ha de defensar.

En els països democràtics, el tema no se centra, evidentment, en la violència física contra el periodista, sinó en el doble repte que ja forma part del debat diari occidental. En primer lloc, el repte derivat de les noves tecnologies, amb les conseqüències de concentració empresarial i de banalització de la informació cap a l'espectacle. En segon lloc, i en conseqüència, el tema dels «deures humans», cosa que Gandhi ja observava abans de la Declaració cinquantenària quan deia que «per fixar bé els drets, cal que ens posem d'acord en els deures».

Els periodistes catalans van ser innovadors en aquest sentit, amb el Codi Deontològic del 1992, tot i que al cap de pocs anys se n'hauria de revisar un concepte: cal diferenciar, certament, entre informació i opinió, però el Codi assimila erròniament la interpretació amb l'opinió. Si la Constitució es pot canviar, el Codi també.

La deontologia de la professió presenta mancances contínues. Si el cas Clinton-Lewinsky, tal com s'autocritica bona part de la premsa nord-americana, és un exemple d'allà –on fins i tot ha nascut una revista, «Brill's Content», per denunciar el periodisme sense rigor–, aquí hi ha un exemple que encara s'haurà d'analitzar molt més: la coalició de mitjans que, a través de la barreja de veracitat i mentida, de

persecució implacable contra tota norma del periodisme independent, va col·laborar a la derrota electoral dels socialistes el 1996.

La societat exigirà cada vegada més als mitjans la informació contrastada, tal com es mostra, per exemple, en les tasques del primer any i mig de funcionament del Consell de la Informació de Catalunya. L'any 1997 va rebre només 18 queixes, però 19 en el primer semestre del 1998. La meitat, 23 queixes que han tingut el seu dictamen final, són d'institucions, entitats o persones que es queixen –de vegades amb raó i d'altres sense– contra informacions parcials o esbiaixades en els mitjans.

Autocontrol, autoregulació, responsabilitat constitueixen els deures implícits dels qui professionalment exerceixen la llibertat d'expressió. Però la crítica, la interpretació crítica dels fets, continuarà essent el futur del periodisme. Fins al punt que alguns, tant si ho volen com si no, ho hauran d'acceptar. Tal com ho ha acceptat el nou canceller alemany, Gerhard Schröder: «He après que una premsa lliure té un dret inqüestionable a criticar, fins i tot de manera injusta, algú que es presenta per a aquest càrrec. Ningú no m'ha obligat a fer-ho i, per això, he d'acceptar, encara que no m'agradi, que es facin sobre mi retrats que considero injustos». **E.U.**

Notícies

Estudi sobre el nivell acústic sobre la televisió i la publicitat.

El ple del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, a la vista de les diverses queixes presentades pels telespectadors, va encarregar un estudi tècnic sobre la diferència de nivell acústic entre la programació i la publicitat en la televisió. A la vista d'aquest estudi, realitzat per Robert Bartí Domingo, enginyer superior en electrònica i professor del Departament d'Acústica de l'Escola d'Enginyeria de La Salle, el CAC va emetre un dictamen on suggereix a les televisions que considerin la possibilitat d'augmentar la compressió de la senyal de so de programes.

Seminari sobre règim jurídic de la comunicació audiovisual.

L'Institut d'Estudis Autonòmics i el CAC van organitzar, la darrera setmana del mes de novembre, un Seminari sobre el règim jurídic de la comunicació audiovisual amb l'objectiu de reflexionar sobre l'actual situació de la legislació, d'una banda, molt dispersa i que, d'una altra, té dificultats per respondre a les noves necessitats que plantegen les tecnologies més avançades, especialment, les de caràcter digital. A les jornades hi han participat, entre d'altres, Tomás de la Quadra-Salcedo, catedràtic dret administratiu de la Universitat Carlos III de Madrid; Marc

Carillo, catedràtic de Dret Constitucional de la Universitat Pompeu Fabra i Joaquim Tornos, catedràtic de Dret Administratiu de la Universitat de Barcelona així com representants de partits polítics de l'arc parlamentari.

Jornades d'estudi «Catalunya dins la cultura europea».

En el marc de les Jornades d'estudi «Catalunya dins la cultura europea», organitzades pel col·legi major universitari Bonaigua, es va celebrar, el dia 3 de novembre, una taula rodona sobre «Violència i mitjans de comunicació». En la seva intervenció, Jordi Vilajoana, director gene-

ral de la Corporació de Ràdio i Televisió, va afirmar que «la televisió no pot ser el cangur de tota la societat» i va instar als pares a assumir el seu paper d'educadors. Per la seva banda, Lluís de Carreras, president del CAC, va reclamar, del govern espanyol, la creació d'una entitat reguladora i, finalment, Enric Frigola, cap de la programació infantil de TVE-Catalunya, va explicar la dificultat existent a l'hora de definir l'impacte violent de determinades sèries televisives. L'acte va ser moderat per Víctor M. Amela, periodista de La Vanguardia, especialitzat en informació televisiva.

El tema dels Drets de l'Home a Algèria

Salima Ghezali Periodista

■ El tema de los Derechos Humanos en Algeria

La imágenes de terribles masacres han llevado a la comunidad internacional a interesarse por el drama que vive Algeria. La periodista algeriana, Salima Ghezali, nos aproxima a la realidad de su país.

■ The issue of Human Rights in Algeria

The images of terrible massacres in Algeria have led the international community to pay attention to the drama now taking place in Algeria. The Algerian journalist Salima Ghezali takes us closer to the true situation in her country.

■ La question des Droits de l'Homme en Algérie

Les images de terribles massacres ont incité la communauté internationale à se pencher sur le drame de l'Algérie. La journaliste algérienne Salima Ghezali nous parle de la réalité de son pays.

Les imatges de les esgarrifoses matances de què han estat víctimes famílies indefenses i, a vegades, vilatges sencers abandonats en mans d'hordes d'assassins en nombres impressionants, des de l'estiu de 1997 i al principi de 1998, han fet que la comunitat internacional s'interessés pel drama que esqueixa Algèria. Aquestes matances, per horroroses que siguin, només són un dels aspectes, malauradament massa nombrosos, de la violència i l'horror a Algèria.

Després de la suspensió de les eleccions legislatives de gener de 1992, el país va caure en una greu crisi multidimensional un dels aspectes més xocants de la qual són els actes de violència física, per la seva magnitud i per la brutalitat que els caracteritza.

Assassinats polítics, tortures i execucions extrajudicials, segrestos i «eliminacions», assassinats d'intel·lectuals i periodistes, matances col·lectives, expedicions de càstig, empresonaments arbitraris, violacions i tot l'arsenal d'atrocitats capaç de produir una societat lliurada a la llei del més fort i comminada, tant pels grups islamites com per la propaganda oficial i la pressió dels poders locals, a prendre partit i implicar-se directament en el conflicte amb les armes a la mà.

Per uns moments, els militants dels Drets Humans, especialment els advocats algerians i les grans ONG internacionals com ara Amnistia Internacional, Human Rights Watch i la FIDH, així com la organització de periodistes RSF, van creure que les instàncies internacionals finalment s'ocuparien de l'escandalós historial de la violència a Algèria.

Era comptar amb una mobilització internacional que, quan es produeix, la major part de les vegades es veu ofegada pels malabarismes de la diplomàcia i dels lobbies interessats a mantenir l'status quo tant a Algèria com arreu on hi ha en joc importants interessos polítics i econòmics.

Per això, ni la demanda que es constituís una comissió investigadora de les matances, ni la demanda

que es nomenés un enviat especial que s'ocupés de les desaparicions, les tortures i les execucions extrajudicials, no han pogut obtenir el suport necessari per concretar-se.

I allò que encara és més greu: davant d'aquesta demanda de claredat que aspira a establir els fets i determinar les responsabilitats, s'ha posat en marxa tota una veritable maquinària política, diplomàtica i mediàtica per ofegar la ranera dels executats i els crits de dolor dels supervivents. Intel·lectuals, polítics i periodistes han acceptat la responsabilitat de teoritzar el rebuig de la recerca de la veritat amb l'argument que, precisament ells, en serien els detentors!

A Algèria s'han succeït les delegacions de tota mena que han fet un turisme macabre de nou tipus; i els habitants dels vilatges martiritzats que han demanat ajut debades la nit del seu calvari, han vist desfilar estrangers que de seguida han ocupat els mitjans d'informació per afirmar, tot fent valer que han estat «sobre el terreny», que una comissió d'investigació seria inútil!

Delegació de parlamentaris europeus i pannel de personalitats vingudes en missió d'informació per compte de les Nacions Unides han respost al desig del poder algerià, i l'han satisfet, d'ofegar l'exigència d'investigació sota tot un de vessall d'informes tan complaents amb el règim com confosos pel que fa a la finalitat de les pròpies gestions. I el més tràgic és que, mentrestant, la carnisseria continua!

Cada vegada són més nombrosos els militants dels drets humans fastiguejats pel doble llenguatge dels polítics i convençuts que ara cal portar el debat al si mateix de les democràcies occidentals que es preparen per festejar amb grans pompes el cinquantenari de la declaració dels Drets de l'Home.

En el títol del cinquantenari que se celebra enguany, entre la paraula «declaració» i la paraula «dret» hi ha el qualificatiu «universal»: aquí rau tot l'envit d'aquesta fi de segle!

Tanmateix, el desplaçament espacial de la problemàtica dels drets humans d'un país musulmà –que, a més, passa per un fort accés d'integrismes d'identitat i religiosos– vers els països occidentals –més espantats per l'afirmació excessiva i apassionada d'un dret a la diferència sense manies que per les violacions i les manipulacions comeses per

un règim que té bona cura de disfressar-se d'aprenent de demòcrata– no es pot pas fer sense una certa distorsió de la mirada.

Tanmateix, el tema dels drets humans no havia estat mai tan a prop de ser el punt de partida des del qual s'hauria pogut construir una veritable universalitat!

Massa sovint, en massa països musulmans el tema dels Drets de l'Home només ha interessat una elit occidentalitzada sense veritable influència en la societat. I llavors, una repressió massiva i flagrant dels seus drets més elementals obre el cor i l'ànima d'una societat musulmana al tema més crucial de tots, el de la inviolabilitat de la persona humana. Velles analfabetes, joves esposes habitualment enclaustrades a casa, avis més acostumats a implorar a Déu que a exigir els seus drets davant dels homes, joves a l'atur al fons de la seva cel·la, tot un món generalment replegat sobre una vida quotidiana venal i de valors petrificats des de fa segles, impulsat per la força del dolor i l'abast del drama ha sortit –literalment– de sí mateix per cridar la seva angouxa; però, no se l'ha sentit. I, tanmateix, és com a éssers humans ordinaris que aquests musulmans han cridat auxili!

Allò que han rebutjat és l'arbitrarietat, la violació, la tortura, el segrest, les matances!

Què han reclamat?

· Seguretat i el respecte del «dret de gents».

Què se'ls ha contestat?

· El rebuig a la ingerència, el respecte de la sobirania dels Estats i... el perill islamita.

· El tema dels Drets de l'Home a Algèria planteja la pregunta de què vol dir la paraula universalitat quan parlem de drets humans. Més exactament, qüestiona la natura prèvia, no dita i, per tant, implícita, de les condicions necessàries per a una mobilització a favor del respecte dels drets humans de les persones que no s'inscriuen en la ideologia dels Drets de l'Home.

És clar que la profusió de discursos de denúncia de les «violències islamites» i la negativa a mobilitzar-se a favor de l'aclariment dels fets, amb el corol·lari corresponent de responsabilitats creuades en l'horror dels actes de violència islamita i dels actes antiislamites, no militen pas per una universalitat veritable.

En posar davant de tot el debat ideològic i l'antagonisme islamisme-laïcisme, s'ha deixat escapar

una possibilitat de retrobar-se «des de baix». És mitjançant la mobilització en nom del principi sagrat de la inviolabilitat de la persona humana que les instàncies internacionals –dominades per les democràcies occidentals– haurien pogut fer que les persones ordinàries, atrapades entre el foc creuat del terrorisme islamita i del terror d'Estat es retrobéssim amb la noció d'universalitat, tal com la preconitza la Declaració dels Drets de l'Home.

Honra les organitzacions de defensa dels drets humans com ara Amnistia Internacional i la FIDH (Federació Internacional dels Drets de l'Home) que hagin recollit la veu de les víctimes de l'abjecció sense exigir-los cap «salconduit democràtic».

A més de ser fidels a sí mateixes, aquestes organitzacions hauran contribuït a establir ponts entre una idea (la dels Drets de l'Home) i uns éssers als quals no ha estat mai aplicada (els ciutadans algerians anònims).

El mal que fa la sordesa del món davant del dolor d'aquestes persones és tan dramàtic com el seu dolor mateix!

Tanmateix, quan parlem dels drets humans, es tracta precisament del dret de la gent.

Era ben bé d'això que es tractava en els debats que van precedir l'adopció de la Declaració Universal dels Drets de l'Home.

I va ser precisament René Cassin, un dels redactors de la Declaració, que va escriure: «El tribunal suprem és el de la consciència moral de la humanitat, és a dir, el de l'opinió pública. I cal que se la il·lumini amb la revelació objectiva dels atemptats més vergonyosos (...). Allò essencial és que en el món modern el crit de les víctimes pugui ser escoltat i que no l'ofeguin ni els botxins ni els paperots».

I va ser Joseph Goebbels, ministre de Propaganda i d'Informació de Hitler que va respondre als membres de la SDN (Societat de les Nacions): «Senyors! Tothom

fa i desfà a casa seva! Som un Estat sobirà (...) Fem el que ens sembla amb els nostres socialistes, els nostres pacifistes i els nostres jueus, i no hem de suportar cap control ni de la humanitat ni de la SDN».

Per ser honestos, hem d'alertar sobre les analogies massa fàcils. El règim algerià, per brutal que sigui, no és un règim nazi, de la mateixa manera que la intolerància i la violència dels islamites no s'haurien de comparar a una ideologia de la «solució final»; però també es bo que ens preguntem pels fonaments de la solidaritat. Quan ens solidaritzem amb els Estats contra els individus, no podem invocar la defensa dels drets humans. Encara que darrere les advertències contra «el perill islamita» s'invoquin la democràcia i la civilització de la Il·lustració.

Gosem dir-ho clarament: els que parlen de la universalitat dels drets humans no pretenen pas tots la mateixa cosa! N'hi ha que exigeixen que tots els homes i les dones d'una nació s'adhereixin, si més no en teoria, a la ideologia dels Drets de l'Home abans de preocupar-se de la inviolabilitat de les seves persones; altres pensen que és l'experiència concreta de la validesa d'un principi allò que en demostrarà la universalitat a poblacions saturades de discursos demagògics i la trobada de les quals amb l'Altra sempre ha estat en el camp de batalla.

El fet que un grup d'ONG que defensen els Drets de l'Home (Amnistia, FIDH, ATD, Quart-Monde i France Libertés) hagin organitzat uns estats generals dels defensors dels drets humans, gairebé 500, vinguts d'arreu del món per celebrar junts –però cadascun en funció de la seva pròpia experiència– el cinquantè aniversari de la Declaració dels Drets de l'Home potser sigui, o és, un pas vers la concreció, entre les persones de bona voluntat, de la seva dimensió veritablement universal. Tanmateix, cinquanta anys després, allò essencial encara està per fer. **S.G.**

Dictàmens del CAC

1/98

Sobre la diferència del nivell acústic entre la programació i la publicitat en televisió

El Ple del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, en sessió plenària del dia 2 de novembre de 1998, prèvia deliberació i per unanimitat, d'acord amb el que estableix l'article 12.2 a) de la Llei 2/1996, de 5 de juliol, emet el dictamen següent:

Antecedents

La diferència del nivell de so entre la programació i la publicitat que el ciutadà percep a la televisió és un tema recurrent a la premsa. Molts telespectadors han expressat en els diferents mitjans de comunicació el seu malestar pel que consideren un augment injustificat del volum del so de la publicitat, qüestió que també ha estat objecte de consulta al Consell de l'Audiovisual de Catalunya.

El Consell de l'Audiovisual de Catalunya, en la sessió del dia 27 d'abril de 1998, va acordar encarregar un estudi tècnic en el qual s'analitzés la realitat de les diferències de so entre els diversos gèneres de programes de televisió en relació amb la publicitat, les possibles causes de les molèsties que afecten els telespectadors i les vies de solució. L'estudi s'ha realitzat amb referència a la televisió analògica per via hertziana.

L'estudi es fonamenta en dades obtingudes en els mesos de juny, juliol, agost i setembre de 1998, mitjançant mesures de nivell acústic, referents a l'àudio emès per les cadenes hertziànes estatals i autonòmiques que es veuen en el conjunt del territori de Catalunya.

L'esmentat estudi contempla els paràmetres següents:

- Nivell equivalent (Leq): és la mitjana de nivell de senyal de so obtingut durant el temps d'anàlisi (típicament 10 minuts). Ens dona una idea del valor mitjà. Així, un nivell de -6,7 dB és més alt que un nivell de -10 dB, referits a un nivell màxim de 0 dB.
- Dinàmica del so (Leq10-Leq90): reflecteix la distància o desnivell existent entre els valors mínims de senyal (L90) i els valors màxims (L10). Es descompten el 10% dels senyals més alts i el 10 % dels senyals més baixos.
- Compensació del so: sistema necessari per a la reducció de la dinàmica del so que consisteix en l'elevació dels nivells de senyal més baixos i l'acostament als més alts. Com més alta és la compressió, més nivell de so percep l'oïda humana. El procés invers s'anomena expansió.
- Control de qualitat del so: Sistema tècnic que iguala els valors de l'amplitud de senyal, de manera que evita desnivells excessius dins el mateix programa o entre programes.

L'estudi estructura la mostra en quatre bandes horàries (matinal, migdia, tarda i vespre) per a quatre categories de programes (publicitat, producció pròpia en directe, teletinformatius diaris i pel·lícules, documentals o telesèries). Per a cada cadena, i amb aquests paràmetres, s'han pres mostres de 10 minuts per franja i tipologia de programes, i per a cada una de les set cadenes generalistes que es veuen a Catalunya, la qual cosa eleva a 2.240 els minuts analitzats. Tècnicament, l'analitzador de nivell de soroll ha pres una mostra cada 0,1 segons. Amb aquests paràmetres s'estima que l'estudi aconsegueix la seva primera finalitat, que és la detecció del problema de manera objectiva, més enllà de les apreciacions pròpies del televident, i la diagnosi de la seva solució. Tanmateix, no es pot atribuir a l'estudi, atès el caràcter i la quantitat de les dades analitzades, una fiabilitat estadística absoluta, sinó més aviat un caràcter demostratiu.

Els resultats de l'estudi, en aquesta línia de diagnosi d'un problema socialment percebut com a tal, estableixen que:

- 1** Totes les cadenes analitzades respecten els límits superiors de nivell del so establerts per la normativa internacional (normes CCIR). Malgrat això, és evident que les molèsties són sentides com a tals.
- 2** En general, els programes amb més nivell de senyal són els noticiaris, seguits de molt a prop pels anuncis. En tercer lloc, els programes de producció pròpia (directes) i, finalment, les pel·lícules.
- 3** Hi ha un desnivell objectiu entre el volum de la programació i el volum de la publicitat, que en el conjunt de les cadenes i en el cas de més desnivell (entre pel·lícules i publicitat), es pot situar al voltant del 30 per cent. Les causes són la més alta compressió de la publicitat respecte de la resta de la programació, fet atribuïble a l'esforç de la producció dels espots per aconseguir una atenció més alta del televident. Podria recomanar-se als productors de cintes publicitàries que rebaixessin els nivells de compressió dels màsters publicitaris per tal d'assimilar-los als nivells de la programació, però aquesta recomanació seria ineficaç per la raó esmentada. D'altra banda, el procés d'expansió del so, és a dir, el contrari a la compressió, no té una solució tècnica senzilla amb els sistemes de televisió actuals, per la qual cosa tampoc no es pot emprar aquesta mesura per part de les emissores de televisió.
- 4** A totes les cadenes, excepte a les dues de TNC, s'hi aprecien, a més a més, canvis sobtats de volum en el transcurs d'un mateix programa, segons el moment argumental de què es tracti, així com pics màxims de so que s'elevin molt per sobre de la mitjana del mateix programa. Igualment s'observen diferències notables de volum entre diferents programes d'una mateixa cadena. Aquest fenomen és degut a un control deficient de la qualitat del so, defecte esmenable tècnicament amb els mitjans adequats.

Una vegada detectades tècnicament les causes que produeixen en el telespectador les molèsties que són motiu de queixa, la solució que es proposa a l'estudi és augmentar la compressió de la programació, excepte la publicitat, abans de ser emesa per antena. Aquesta acció pretén minimitzar els desnivells de so entre la publicitat i els programes. No obstant això, per tal d'obtenir uns valors de sonoritat equilibrats entre programes, caldria que cada cadena fes prèviament un estudi exhaustiu sobre la distribució estadística dels diferents tipus de programes, llevat de la publicitat, i a partir dels resultats de l'estudi, predeterminar uns nivells per al procés de maximització òptims.

Cal destacar que aquest procés de compressió s'aplica sempre en qualsevol producció musical, excepte en música clàssica.

Per poder emetre un senyal d'àudio per televisió, es porta a terme un procés de compressió del senyal de so per adequar-lo a la dinàmica del canal de transmissió. Les limitacions tècniques de la televisió actual fan imprescindible aquest procés, sense que això pugui comportar un perjudici als drets d'autor. La mateixa Llei de Propietat Intel·lectual, a l'article 92.2, paràgraf segon, contempla aquest cas i disposa: «En los contratos de producción de obras audiovisuales destinadas esencialmente a la comunicación pública a través de la radiodifusión, se presumirá concedida por los autores, salvo estipulación en contrario, la autorización para realizar en la forma de emisión de la obra las modificaciones estrictamente exigidas por el modo de programación del medio, sin perjuicio, en todo caso, del derecho reconocido en el apartado 4º del artículo 14».

En aquest sentit, la propietat intel·lectual de les obres artístiques i les produccions audiovisuals queden preservades, ja que s'admet la necessitat que la seva difusió per televisió sigui sotmesa a un inevitable procés de compressió del senyal de so, per adequar-lo a la dinàmica del canal de transmissió. Es tractaria, doncs, d'augmentar la sonoritat dins uns

valors predeterminats que no comportin una disminució de la qualitat de l'obra que sigui perceptible pel telespectador, en salvaguarda dels drets d'autor. Trobar aquest equilibri és funció dels tècnics de so de cada emissora, després d'analitzar la distribució dels diferents tipus de programes –llevat, naturalment, de la publicitat– en un estudi estadístic exhaustiu.

Una vegada s'hagi establert aquest equilibri, el procés de maximització –que, remarcuem, és ineludible realitzar-lo en alguna mesura en el senyal de televisió– no pot de cap manera alterar el contingut freqüencial del senyal ni comportar cap perjudici als legítims drets d'autor.

Per tot això, d'acord amb les solucions apuntades a l'estudi tècnic de referència, el Consell de l'Audiovisual de Catalunya formula les següents

Conclusions:

1 Es recomana a les televisions suprimir els desnivells sensibles de so en el transcurs del mateix programa o entre diferents programes, ja que són especialment molestos per als telespectadors.

2 Es recomana a les televisions que, amb caràcter d'urgència, prenguin les mesures tècniques necessàries per tal de minimitzar tant com es pugui els desnivells de so entre la publicitat i la resta de la programació. En especial es demana a les televisions que contemplin la viabilitat d'aplicar la solució tècnica apuntada en l'estudi de referència, és a dir, que quan es realitzi el necessari procés de compressió de senyal de so de productes audiovisuals per adequar-los a la dinàmica del canal de transmissió, augmentin la compressió dins uns valors predeterminats amb la finalitat de minimitzar els desnivells entre la publicitat i la programació. Aquesta solució tècnica no ha de comportar una disminució de la qualitat de so que afecti els drets d'autor, ja que un augment de la sonoritat dins uns valors prèviament establerts no pot comportar cap modificació, perceptible pels telespectadors, de la qualitat acústica de so que actualment pot oferir un canal de televisió.

3 El CAC manifesta la seva voluntat d'encarregar un segon estudi que incorpori una mostra molt més àmplia de segments de programació i publicitat, i que contempli el problema plantejat també des de la vessant de la televisió que emet pel sistema digital.

Decisions del CAC

6/98

Sobre declaracions fetes
en el programa «Sabor a tí»

El Ple del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, en reunió celebrada el 16 de novembre de 1998, prèvia deliberació i per unanimitat, d'acord amb allò que estableix l'article 12.2.b) de la Llei 8/1996, de 5 de juliol, emet la decisió següent:

Antecedents

1 Per escrit datat el 4 de novembre, el senyor L.M.G., va formular una reclamació que es fonamenta en els fets següents:

El dia 27 d'octubre de 1998, en el programa d'Antena-3TV "Sabor a tí" presentat per la Sra. Rosa Quintana, unes senyores van explicar com van sofrir enganys amorosos per part dels seus marits. Entre aquestes senyores, es trobava la seva ex-dona, la Sra. J.M.M., de la qual està divorciat fa dotze anys mitjançant un procés judicial de mutu acord. Durant el transcurs de l'entrevista, com a resposta a la presentadora que formulava diverses preguntes sobre els fets ocorreguts abans de la seva separació, la Sra. M. va explicar històries íntimes de la seva anterior vida matrimonial, al seu parer incertes en el seu contingut, fent al·lusió en més de deu vegades a ell i a la seva esposa actual, anomenant-los pel seu nom i cognom, oferint, a més, detalls pels quals els poden identificar a ambdós fàcilment, tant a Tarragona, on viuen actualment, com a Puertollano, vila originària de la seva esposa. Segons indica el reclamant, l'entrevista està carregada d'ironies i de rialles, tant per part de la presentadora com pel públic assistent.

Segueix queixant-se el reclamant que, des del mateix dia de l'emissió del programa, ha rebut trucades de familiars i amics escandalitzats pels fets esmentats anteriorment. Per aquest motiu, considera que l'han perjudicat tant pel que fa a la seva imatge personal, com als seus interessos professionals.

El reclamant sol·licita al CAC que realitzi les gestions oportunes que cregui que corresponguin o, en altre cas, l'informi si pot interposar denúncia per mitjà d'una altra administració que sigui la competent, i se l'indiqui si pot ser compensat econòmicament i moral.

2 El dia 6 de novembre, el Comitè de Coordinació del CAC va admetre a tràmit la reclamació i va procedir al visionat de l'esmentat programa.

3 El dia 16 de novembre, el President va presentar la corresponent proposta de decisió al Ple del Consell, el qual va aprobar aquesta decisió.

Fonaments

Primer L'art. 7.3 de la Llei Orgànica 1/82, de 5 de maig, de Protecció Civil del Dret a l'Honor, a la Intimitat personal i familiar i a la Pròpia Imatge, considera intromissió il·legítima en els drets de la personalitat : «la divulgació de fets relatius a la vida privada d'una persona o família que afectin la seva reputació i bon nom...»

Segon Els serveis tècnics del CAC, així com el Ple del Consell, han visionat el programa «Sabor a tí» del dia 27 d'octubre de 1998 i han constatat la veracitat dels fets que han estat motiu de reclamació, mitjançant els quals el reclamant pot ser identificat, així com la seva actual esposa, podent aquesta conducta subsimir-se en la intromissió indicada al fonament anterior.

Tercer Que l'exercici de les reclamacions per intromissió als drets de la personalitat de l'art.

7 de la Llei 1/82 són personalíssims, per la qual cosa la legitimació per acudir a la via judicial correspon únicament a qui es pugui veure afectat per una intromissió il·legítima en l'àmbit protegit per l'esmentada llei.

Ha decidit:

Primer Indicar al reclamant que el dret fonamental a la intimitat personal i familiar es troba protegit per la Llei 1/82, de Protecció Civil a l'Honor, la Intimitat personal i familiar i a la Pròpia Imatge, podent ser subsumible la seva reclamació en la inintromissió de l'art. 7.3.

Segon Que pot exercitar l'acció judicial civil corresponent mitjançant el procediment abreviat o sumari establert en la Llei 62/78, de Protecció Judicial dels Drets Fonamentals., sens perjudici del procediment ordinari establert en la Llei d'Enjudiciament Civil.

Tercer Ja que en diverses cadenes de televisió es realitzen programes de contingut similar al referenciat en aquesta decisió, elaborar un dictamen en el qual es contempli des d'un punt de vista teòric i jurídic els supòsits de la seva adequació o inadequació a les previsions de la Llei 1/82.

Quart Comunicar aquesta decisió al reclamant i al director del programa «Sabor a tí» d'Antena 3-TV.

SUMARI

3

■ Presentació

Dues mesures i una sola veritat

El Síndic de Greuges de Catalunya i la protecció dels Drets Humans

El naixement de la Declaració Universal dels Drets Humans

Drets Humans i drets dels pobles

Valors universals, cultures diverses

Drets Humans i protecció de l'activitat del periodista

Drets Humans i mitjans de comunicació al llindar del segle XXI

El drets dels infants: una defensa gens fàcil

El Drets Humans, un dret de la dona

Llibertat d'expressió i interpretació crítica dels fets

El tema dels Drets de l'Home a Algèria

Joaquín Ruiz-Giménez

Anton Cañellas

Joan Botella

Fèlix Martí

Vicenç Villatoro

Marc Carrillo

Francesc Casares

Ramon Buscallà

Montserrat Minobis

Ernest Udina

Salima Ghezali

■ Dictàmens

■ Decisions

Si us interessa aquesta publicació demaneu-la al:

CAC
Consell
de l'Audiovisual
de Catalunya

Gravina 1, 1r.
08001 Barcelona
Tel. 270 12 30
Fax 412 63 29
E-mail: audiovisual@correu.gencat.es

Generalitat
de Catalunya

